

PROLETÁROK MEGVÁLTÁSA

XI. PIUS PÁPA

«QUADRAGESIMO ANNO...»
KEZDETŰ KÖRLEVELÉRŐL

ÍRTA

D^r. KÖZI-HORVÁTH JÓZSEF

II. KIADÁS

(100.001 — 200.000.)

KIADJA

AZ ACTIO CATHOLICA ORSZÁGOS ELNÖKSÉGE
Budapest, IV., Ferenciek-tere 7.

Nihil obstat.,

Dr. Nicolaus Töttössy,
censur dioecesanus.

r. 125/193S.

Imprimatur.

Strigonii, die 11. Januarii 1936.

Dr. Julius Machovich,
vicarius generalis.

Mikor jelent meg?

1931 május 15-ike nevezetes dátum lesz a jövő századok történelemkönyveiben. Akkor jelent meg XI. Pius pápának «Quadragesimo anno» kezdetű körlevele.

A megjelenés közvetlen oka.

1931 május 15-én volt negyvenedik évfordulója annak, hogy XIII. Leó pápa kiadta «Rerum novarum» kezdetű híres körlevelét, «a társadalmi rend aranybulláját». A «Quadragesimo anno» elsősorban hódolat a nagy szociális papa, XIII. Leó emléke előtt. XI. Pius pápa rámutat a «Rerum novarum»-nak arra a kiváló jelentőségére, «hogy az emberi nemnek a kezébe adta a biztos vezéreket az emberi társadalom nagy életkérdésének, az úgynevezett szociális kérdésnek megoldásához akkor, í amikor az leginkább időszerű és szükséges volt».

XI. Pius pápa folytatja XIII. Leó munkáját,

XI. Pius pápa azonban nem elégszik meg a jubileum megünneplésével, hanem folytatja az elődje által megkezdett korszakalkotó munkát. («Amidőn — írja — a «Rerum novarum» negyvenedik évfordulóját az egész világ, különösen pedig a mindenfelől az örök városba zarándokló katolikus munkások égő lelkesedéssel ünneplik, az alkalmat felhasználjuk, hogy az egyházra és következőleg az emberi nemre kiíradott előnyöket felsoroljuk, a nagy Tanítómesternek tanítását a társadalmi és gazdasági kérdéssről bizonyos ellenvetésekkel szemben oltalmazzuk s egyes fejezeteiben alaposabban kifejtjük, végül a mai gazdasági helyzet és a szocializmus vizsgálata után a mostani társadalmi bonyodalom gyökerét felkutassuk s az üdvösséges megújulás útját, tudniillik az erkölcsök keresztény reformját, megmutassuk.»).

«A körlevél megjelenése óta eltelt időszak alatt — mondja másutt — kétségek merültek fel egyes részek helyes magyarázata, vagy a belőlük levonható következtetések körül, ami miatt a katolikusok közt is heves-vitatkozások folytak. Azután a legújabb idők szükségletei és

a közben beállott nagy változások megkövetelik a Leó-féle tanításhoz való gondos alkalmazásukat, esetleg annak némi kiegészítését. Készségesen megragadjuk azért a kínálkozó alkalmat, hogy apostoli tisztünknel fogva, amely minket mindenki adósává tesz (Róm. 1, 14.), tehetségünk szerint megfeleljünk a kétségekre és az újabb idők követelményeinek eleget tegyünk».

A pápa világosan látja a mai helyzetet.

Krisztus földi helytartója világosan látja a mai helyzetet, amikor megállapítja, hogy *«a proletárok szarna ismét hihetetlenül megszaporodott s keserves panaszuk az égbe kiált. Számukat növeli a földmunkások óriási serege, akik a legalacsonyabb életszintre szorultak és a legkisebb reményük sincs, hogy valaha is egy darabka földet a magukénak mond hassanak, tehát örökre a proletársorssal vannak eljegyezve, ha jobb belátás nem érvényesül és hatáson intézkedések nem történnek.*

Bár igaz, hogy a szegénység és a proletársors nem azonos fogalmak, mégis a proletárok igen nagy tömegei a túlgazdagok csekélye számával szemben megcáfolhatatlan bizonyítéka annak, hogy *a földi javak a mi korunkban, az industrializmus korában, amikor oly bőségesen termelnek értékeket, nincsenek helyesen elosztva és nem megfelelően szolgálják a különböző osztályokat».*

„Ne áltassuk magunkat...”

A pápa világosan látja azt is, hogy ezek a rettenetes szociális ellenetek előbb-utóbb katasztrófához vezetnek. Már az 1930 december 31-én kiadott családvédő körlevelében, a «Casti connubii»-ben felhívta erre a felelős államférfiak figyelmét: «Ha a családoknak, — mondja ez a körlevél — különösen a többgyermekes családoknak nincs rendes lakásuk; ha a családfő munkát és keresetet nem talál; ha a mindennapi szükségletek nagyon drágák; ha még a családjánya is — a család nem kis kárára — a saját munkájával pénzkeresésre *szorul, vagy az anyaság rendes és rendkívüli terhei idején megfelelő élelem, gyógyszer, orvosi segítség és minden egyéb nélkül marad: akkor természetesen a házastársak könnyen elcsüggednek, hogy nehéz számukra a családi élet és az Isten törvényeinek megtartása, a közbiztonság, az állami élet és jólét veszedelmbe kerül, mert az ilyen emberek könnyen úgy kétségbeesnek, hogy semmi veszténivalójuk nem lévén, esetleg csak jobbat remélhetnek az államnak és minden rendnek fölforgatásától».* A «Quadragesimo anno»-

ban még tovább megy a pápa az egyszerű figyelmeztetésnél. *Megrázó szavakkal mutat rá, hogy elérkeztünk a végső pontra: «Ha férfiasan és haladéktalanul nem vállaljuk a végrehajtást, ne áltassuk magunkat azzal, hogy a közrend, az emberi társadalom békéje és nyugalma a fölforgató hatalmak ellen megvédhető».*

A jelenkor társadalmi és gazdasági viszonyai az emberiség nagy részének nemcsak a kenyérér veszélyeztetik, hanem rendkívül megnehezítik az örök üdvösség keresését is,

A pápa szomorúan tapasztalja azt a kétségtelen igazságot, hogy *a jelenkor társadalmi és gazdasági viszonyai «az emberiség nagy részének rendkívüli módon megnehezítik az egvedül szükségesnek — az örök üdvösségnek keresését».* «A lelkeket ma majdnem kizárólag az anyagi bajok, veszteségek, zavarok foglalkoztatják.» Az emberek — gazdagok és szegények egyaránt — annyira belekeverednek az anyagi hajszolásába, hogy Istenről, lélekről, másvilágról megfeledkeznek.

A földi javak túlbecsülésére és az isteni törvény és a felebarát jogának megsértésére úgyszólamos emberi természet a «mai gazdasági berendezkedés mellett» «különösen sok alkalmat» talál «az elbukásra».

«A gazdasági helyzet és az egész gazdasági rendszer bizonytalansága — olvassuk a «Quadragesimo anno»-ban — a gazdálkodó embertől állandóan erőinek legvégsőbb megfeszítését követeli. Ennek folytán sokak lelkiismerete olyannyira eltompult, hogy a nyereszkeedéshez minden eszközt jónak tartanak és semmi eszköztől vissza nem ijednek, csak növelhessék vagyoniukat és biztosíthassák magukat a nagy erőfeszítéssel megszerzett javak birtoklásában a gazdasági élet minden eshetőségeivel szemben. A szabadkereskedelemben kínálkozó könnyű nyereségek sokakat csábítanak a kereskedéshez és áruforgalomhoz. Ezeknek egyetlen céljuk minél kevesebb munkával gyors haszonhoz jutni s azért tárgyi indok nélkül, tisztán a féktelen üzlet és nyereség kedvéért szüntelenül emelik és leszállítják az árakat, ami által a komoly közzgazdászok és gyárosok minden számítását és rendszabályait kijátsszák. *A részvénytársasági jog a felelősség megoszlása és korlátoltsága miatt sok visszaélésre nyújt lehetőséget.* Tapasztaljuk, hogy a legyöngített felelősség már kevés hatással van az emberekre. A leggonoszabb jogtalanságok és csalások meghúzódhatnak a névtelenség homályában valamely részvénytársaság vagy cégnek palástja mögött. Gazdasági cégek tisztviselői, köteles-

ségükről megfeledezve, egészen a hűtlenségig mennek azokká? szemben, akiknek megtakarított vagyonát őrzik. S nem hagyhatjuk szó nélkül a lelkiismeretlen üzleti számítást, amely a publikum legalacsonyabb ösztöneit fölkorbácsolja, hogy belőle hasznot merítsen.

A visszas állapokat megakadályozhatta, vagy megelőzhette volna az államhatalom a gazdasági erkölcsi jegy elem szigorú és erélyes fenntartásával de ebben bizony le többnyire csődöt mondott. Mivel a mai gazdasági rendszer kezdetei éppen abba az időbe esnek, amikor a racionalizmus uralkodott és magát a lelkekbe mélyen beleette, könnyen kifejlődőit az a közgazdaságtudomány, amely nem keresett tájékozást az erkölcsi elveknél. így bekövetkezett, hogy az emberi szenvedélyeknek a gyeplőt teljesen megeresztették.

Az emberek még sokkal nagyobb számban, mint azelőtt, minden eszközzel a meggazdagodás után vetették magukat, saját hasznukat mindenek fölé helyezték és mindennél többre becsülték, még a legsúlyosabb jogtalanság másokkal szemben sem volt nekik lelkiismereti kérdés. Akik először ráléptek a széles útra, amely a pusztulásba" viszen (Máté 7, 13.), azok könnyen sok utánzóra találtak, mert csábítólag hatottak a szemellátható sikereik, a gazdagság fénye, a gúnyolódás az elmaradott lelkiismeretesség fölött, a hidegvérűség, amellyel a kevésbé lelkiismeretlen versenytársakat elgáztolták.

Miután a gazdasági élet vezetői is letértek az erkölcs útjáról, szükség' képpen bekövetkezett, hogy a dolgozók széles rétegei is a romlás útjára tértek. Annál is inkább, mert sok munkaadó pusztá eszközként kezelte munkásait, rá sem gondolva a lelkükre és a magasabbrendű dolgokra. *Valóban elborzad az ember a számtalan veszély elgondolásakor, amelynek a munkások, különösen az ifjúmunkások erkölcsé, a fiatal lányok és általában a nők becsülete a munkahelyen ki van téve. Elíjesztő sok akadályt gördít a mai-gazdasági rendszer és különösen a szerencsétlenül fejlődött lakásviszonyok, a házasság és a családi élet elé. S mennyi akadályba ütközik a vasárnapok és ünnepek megszentelése!* Fájdalmas látvány a hívő keresztény szellem éilanyhulása, amely pedig azelőtt a műveit és egyszerű embereket egyaránt annyi életböccseséggel gazdagította. Elnyomja azt az egy és egyetlen gond a mindennapi kenyérért. így az emberi kezek munkája, amelyet pedig az isten végtelen bölcs gondviselésével a bűnbeesés után is az ember testi és lelki javára rendelt, mindenfelé az erkölcsi romlás forrásává lesz. *Az alaktalan anyag megnemesedve kerül ki a műhelyekből, az ember pedig testében és lelkében megrontva».*

Azért a pápa jogának, sőt kötelességének érzi, hogy a fennálló társadalmi és gazdasági viszonyokról ítéletet mondjon és a jövőre vonatkozólag útba igazítást adjon.

«Minket — írja lélekbemarkolóan a Szentatya — megszámlálódhatatlan lélek pásztorává és őrévé rendelt a lelkek legfőbb pásztora, aki azokat saját vérével megváltotta. *Mi a lelkeknek szörnyű veszedelmét száraz szemmel nem nézhetjük.* Lelkipásztori hivatásunk tudatában szüntelenül tépelődünk rajta, miképpen segíthetnénk rajtuk.»

Előre tudja, hogy majd lesznek olyanok, akik azzai az ellenvetéssel iparkodnak félretolni a «Quadragesimo anno» súlyos megállapításait és határozott útmutatásait, hogy az Egyháznak semmi köze a társadalmi és gazdasági kérdésekhez. Ezek nem tudják, vagy nem akarják tudni, hogy *az erkölcsi törvényeknek*, amelyek pedig az Egyház joghatósága alá tartoznak, *a társadalom és gazdasági élet egész területén érvényesülniök kell.* Félre nem érhetően szögezi le a pápa: *«Jogunk és kötelességünk legfőbb apostoli tekintélyünknel fogva a társadalmi és gazdasági kérdésekben ítéletet mondani.* Az Egyháznak ugyan nem az a feladat jutott osztályrészül, hogy az embereket ideiglenes és mulandó boldogságra vezesse, hanem az örök üdvösségre kalauzolja. Sőt az Egyház nem is tartja megengedhetőnek, hogy ok nélkül földi ügyekbe avatkozzék». De lehetetlen az Egyháznak az Istentől rája ruházott hivatását megtagadni és tekintélyét nem érvényesíteni akkor, amikor nem tisztán technikai kérdésekről van szó, amelyek megítéléséhez sem aikaimas eszközei, sem küldetése nincs, hanem olyanokról, amelyek az erkölcsi törvényekkel összefüggésben állanak. Tehát *úgy a társadalmi, mint a gazdasági kérdések az erkölcsi törvényekhez való viszonylatukban a Mi legfőbb bírói hatalmunk alá tartoznak*, mert az Isten Ránk bízta az igazság letételének őrzését és azt a súlyos kötelességet, hogy az erkölcsi törvényt a maga teljességében hirdessük, magyarázzuk és annak megtartásai minden körülmények között sürgezzük.

S bár a gazdaságnak és az erkölcsnek megvan a maga küiön önálló területe, mégis nagy tévedés volna a gazdasági rendet az erkölcsi rendiül úgy elválasztani, hogy a gazdaságot az erkölcsből függetlennek mondjuk. Az úgynevezett gazdasági törvények, amelyek a dolgok természetéből és a testből és lélekből alio ember lényegéből folynak, meghatározzák a célokat, amelyeket az ember a gazdasági téren vagy el nem érhet, vagy elérhet; és ha igen, milyen eszközök alkalmazásával. Az emberi ész

pedig ugyancsak a dolgokból, valamint az ember egyéni és társadalmi természetéből világosan fölismeri a teremtő Isten által az egész gazdasági rend számára kitűzött célt.

Azonban egyedül az erkölcsi törvény kötelez minket, hogy amint általában minden tevékenységünkben legfőbb és utolsó célunkat, úgy tevékenységünk egyes ágaiban az ezek számára a természettől vagy inkább a természet Alkotójától fölismerhetően megszabott külön célokat kövessük és ezeket helyes rendben a legfőbb célnak alárendeljük. Ha az erkölcsi törvénynek hűségesen engedelmeskedünk, akkor a gazdasági téren keresett külön célok — az egyéniek és társadalmiak egyaránt — a célok egyetemes rendjébe önként is helyesen beleilleszkednek s mi rajtuk keresztül, mint lépcsőkön, fölemelkedünk és elérjük minden dolgok végső célját, az Istent, aki önmagának és nekünk a legfőbb és végtelen Jó.«

Nem engedhetjük, hogy a katolicizmus által hirdetett erkölcsi törvényeket kizárják a társadalmi és gazdasági életből; nem tűrhetjük, hogy Krisztust beszorítsák a templomok félhomályába. Az élet csak akkor lesz boldog és csak akkor lesz alkalmas arra, hogy általa megszerezzük az örök boldogságot is, ha az egyéneknek, a családoknak, a társadalomnak, a gazdaságnak és az államnak minden tevékenységét az Evangélium szelleme irányítja.

A pápa mérlegre teszi a jelenleg fennálló, vagy érvényesülni akaró társadalmi és gazdasági rendszereket.

XI. Pius pápa a «Quadragesimo Anno»-ban ítéletet mond azokról a társadalmi és gazdasági rendszerekről, amelyek a jelenben fennállának, vagy amelyek a jövőben érvényesülni akarnak.

Ledönti az individualizmus és liberalizmus bálványát.

A katolikus középkor gondolat- és érzésvilágának középpontjábaq az Isten állott. A modern kor az embert, az egyént (az individuumot, ezért individualizmus) állította előtérbe. *Az egyén értékét, jogait az Egyház is mindenkor hangoztatta, de nem szűnt meg figyelmeztetni, hogy az egyén a maga boldogulását csak Isten dicsőségének munkálásával és ember-társainak szeretetével érheti el.* Végtelen érték minden egyes ember, de Isten teremtménye és egy tagja az emberi társadalomnak. A renaissance, a reformáció, a felvilágosodás kora és a francia forradalom túlságosan előtérbe tolta az egyént, valósággal istenítette a Teremtő és a társadalom rovására.

Különösen akkor vált veszedelmessé ez a felfogás, amikor a liberalizmus tanításai szélesebb rétegekhez is utat találtak. A liberalizmus, mint maga a szó (liber = szabad) is sejteti, az egyén számára mindem téren a legnagyobb szabadságot kívánta. Vallási téren elvetette az Egyház tekintélyét, törvényeit, félretolta a megváltozhatatlan erkölcsi igazságokat, a bölcséletben a kételkedést tette az igazság mérőeszközévé.

A társadalmi életben ugyancsak a teljes kötetlenség lett a jelszó. Ennek aztán az lett a következménye, hogy a rendi alapon megszervezett középkori társadalom egyedeire bomlott anélkül, hogy a helyébe bármiféle más organizáció léphetett volna. Mint a «Quadragesimo Anno»-ban olvassuk: «Az individualisztikus szellem kibontakozása folytán odáig jutottunk, hogy az egykor virágzó és gazdagon tagolt, a legkülön-

felébb egyesületek sokaságában kifejlődött társadalmi élet annyira szét-
esett, úgyszólván teljesen elsorvadt, hogy *végül csak az egyének és az
állam-maradtak, magának az államnak igen nagy kárára*. Az állam elveszt-
vén szociális szervezetét, mindazokat a terheket magára vette, amelye-
ket azelőtt társadalmi alakulatok viseltek s így a terhek és kötelességek
iszonyú tornége zúdult rá, amelynek súlya alatt görnyedezik».

A gazdasági liberalizmus pusztítása.

A gazdasági liberalizmus abból a felfogásból indult ki, hogy, ha
minden egyes ember a maga találékonyságát, szorgalmát, gazdasági ere-
jét a legakadálytalanabban fejtheti ki és minden más szempontot félre-
telve, egyedül a saját hasznát tarthatja szem előtt, akkor fellendül a
gazdasági élet és megszületik az egész társadalom anyagi jóléte. Az
államté! is követelhetik, hogy ne avatkozzék bele a gazdasági élet mene-
tébe. Az erők s abad játéka, a szabad verseny majd elvégzi a szabályo-
zást. *Az egyén a lehelő legnagyobb szabadságot meg is kapta, de elfelejtettek
gondoskodni a gyengék és a közösség érdekeinek védelméről*.

A szabadversenynek a gazdasági életet szabályozó elvként való be-
állítás — a Qu. a. szerint — «az individualisztikus gazdasági rendszer-
nek alaptévedése, amelyből, mint mérges forrásból, összes egyéb téve-
dései folynak. A gazdaság társadalmi és erkölcsi természetét feledve
vagy félreismerve, abban a hitben élt, hogy a közhatalomnak gazdasági
téren nincsen egyéb feladata, mint a gazdaságnak szabad és akadályta-
lan működést biztosítani, mert ennek megvan a maga sajátos szabályo-
zója — a piac, a szabadverseny, amellyel önmagát sokkal tökéletesebb
ben elkormányozza, mint bármely teremtettt lélek külső beavatkozással
tehetné. *Pedig a szabadverseny nem tudja a gazdaságot szabályozni, bár
kellő határok közt jogosult és kétségtelenül hasznos lehet*. Bőséges tapaszt-
alat bizonyítja ezt, mióta az individualisztikus gazdasági elmélet a
gyakorlatéin jelentkezett. Azért sürgősen szükséges a gazdaságot ismét
valóságos cs hatékony szabályozó elvnek alávetni».

A szabadverseny következménye: óriási vagyon és félelmetes gazdasági hatalom halmozódik föl egyeseknél.

«A leginkább szembetűnő jelensége a mi korunknak, — mondja a
pápa — hogy nem csupán a vagyon, hanem félelmetes gazdasági hata-

lom, valóságos zsarnoki hatalom halmozódott föl egyeseknél, akik többnyire nem is tulajdonosai, hanem csak kezelői és forgatói a rájuk bízott vagyonnak, amely fölött szinte korlátlan halálommal rendelkeznek. *Különösen azoknak kezében van szörnyű hatalom, akik mint a pénztőke urai és kezelői, korlátlanul határoznak a hitel jelöl s azt tetszésük szerint osztják el.* A hitellel a gazdasági élet vérkeringése fölött uralkodik, a termelés életelemét tartják kezükben, úgyhogy ellenük senki még lélegzeni sem tud.

Ez az összesűrűsödése a gazdasági hatalomnak természetesen következménye a korlátlan szabadversenynek, amely nem is végződhetik másként, mint az eresebbnek s többnyire az erőszakosabbnak és lelkiismeretlenebbnek a győzelmével, s egyben a legjellegzetesebb vonása a legújabb gazdasági rendszernek.

A felhalmozott gazdasági hatalom harcra vezet, még pedig hármas harcra: először a hatalomért a gazdasági téren; másodsor a hatalméri az állam felett, mely maga is mint hatalmi tényező érvényesülni akar a gazdasági érdekellentétekben; harmadszor harcra a különböző államok között, amelyek alattvalóik gazdasági érdekeit állami hatalmi eszközökkel védik, vagy megfordítva, államközi ellentétek megoldása céljából a gazdasági hatalmat fegyverként felhasználják.»

A szabadverseny önmagát felfalta

Íme, a gazdasági individualizmus, liberalizmus utolsó következménye: «a szabadverseny önmagát fölfalta, a szabadkereskedelem helyébe a gazdasági hatalom lépett, a nyereségvágyat a hatalmi mohóság követte, a gazdasági éiet kegyetlen, durva és félelmetes lett. Hozzájárultak még az állami és gazdasági illetékességi körnek összevegyléséből származó siralmas következmények. *Legszomorúbb köztük ez államfőnség megalázása, amelynek pártatlanul, minden érdekarctél távol, egyedül a közjóra és az igazságosságra irányulva, mint királynőnek és megláncolt rabszolgája lett.* Nemzetközi viszonylatban ugyanabból a forrásból kettős baj származott; egyrészt *túlzott gazdasági naciomlizmus és Imperializmus,* másrészt nem kevésbé ártalmas és kárhezas *nemzetközi tőke és nemzetközi tőkeimperializmus,* amely mindenfitt résen áll, ahol zsákmányra van kilátás».

A gazdasági hatalom tehát még kevésbé intézheti a gazdaság szabályozását, mint a szabadverseny, meri a hatalom önmagában vak és erőszakos. «Hogy áldást hozhasson az emberiségre, maga is hatásos mérséklésre és

bölcs vezetésre szorul s a mérséklést és vezetést önmagában nem adhatja. Magasabb és nemesebb erőknek kell a gazdasági hatalmat kemény és bóics fegyelem alá venniök: a szociális igazságosságnak és a szociális szeretetnek. Szükséges, hogy ez az igazságosság az összes állami és társadalmi intézményeket áthassa és a szociálpolitikában gyakorlatilag is érvényesüljön, azaz oly jogrendet és társadalmi rendet teremtsen, amely az egész gazdaságra is rányomja a bélyegét s amelynek a szociális szeretet a lelke.»

A kapitalizmus önmagában nem elítélendő.

A mai társadalmi és gazdasági válság kieleződésében a gazdasági liberalizmus mellett a kapitalizmusnak van felmérhetetlen szerepe.

A kapitalizmust magyarul tőkegazdálkodásnak lehet nevezni. Értjük alatta azt a gazdasági rendszert, «amelyben a termeléshez általában mások adják a tőkét és mások a munkát». Ebben az értelemben a tőke mindazokat a pénzben felértékelhető javakat jelenti, amelyek új javak szerzésére és létrehozására alkalmasak. A föld is a tőke fogalma alá tartozik. Szemben áll vele a munka.

«Ez a gazdasági rendszer — írj a Qu. a. — még ma sem az egyedül uralkodó rendszer. Sőt még ma is az emberiségnek számban és jelentőségben legnagyobb része nem így gazdálkodik, különösen a földművesek, az emberiségnek ez a nagyobbik fele, amely tisztességben és becsületben keresi kenyerét.

Azonban a tőkegazdálkodás, az iparosodás rohamos fejlődése folytán, annyira kiszélesült, hogy a maga körén kívül eső egyéb gazdasági és társadalmi tényezőkre is rányomta a maga bélyegét s azokat előnyeivel, valamint hátrányaival és káros következményeivel jelentékenyen befolyásolta.»

A kapitalizmus, a tőkegazdálkodás, vagyis az a gazdasági rendszer, amelyben más adja a termeléshez a tőkét és más a munkát, «önmagában nem elítélendő. S tényleg — mondja a pápa — a rendszer természeténél fogva nem is rossz. Hibája ott kezdődik, amikor a tőke a bér munkásokat azzal a céllal fogadja szolgálatába, hogy az egész vállalkozást és a termelést egyoldalúlag a saját törvénye és haszna szerint vezesse, nem tekintve sem a munkások emberi méltóságát, sem a gazdaságnak szociális vonatkozásait, sem a közjót és a társadalmi igazságosság követelményeit).

A szocializmus Krisztus helytartójának ítélőszéke előtt.

Az individualizmus, liberalizmus és kapitalizmus letárgyalása után ezek ellentétét, a másik végletet, a szocializmust teszi a pápa bíráló tárgyává. A szocializmus alatt a Qu. a. mindig a marxizmust érti.

Mindenekelőtt megállapítja, hogy *az elmúlt negyven év alatt nemcsak a gazdaság képe változott, hanem a szocializmus is.* «XIII. Leó idejében a szocializmus még lényegében egységes szervezet volt, egységes és zárt tanrendszerrel. Azóta két ellentétes és egymást hevesen támadó táborra oszlott, anélkül mégis, hogy az egész szocialista rendszerben közös keresztényellenes alapot elhagyta volna.»

Kik felelősek a kommunista tanok terjedéséért?

«A szocializmus egyik szárnya — fejtegeti a pápa — majdnem ugyanolyan változáson ment keresztül, mint a kapitalista rendszer hatalmaskodássá fajulásánál tapasztaltuk. *Kommunizmussá lett s mint ilyen, elméletben és gyakorlatban nyíltan és leplezetlenül két főcélzt követ: a legélesebb osztályharcot és a magántulajdon teljes eltörlését.* Vakmerőségében semmitől vissza nem retten, semmit nem kímél. Hatalomra jutva, leírhatatlan és hihetetlen kegyetlenséget és embertelenséget tanúsít. A sok rom és pusztulás, amelyet Kelet-Európa és Ázsia tágas területein okozott, hangosan hirdetik ezt. Mennyire ellensége az Egyháznak és magának az Istennek, azt a tettei bőségesen bizonyítják és mindenki tudja. Az Egyház jó és hű gyermekeit tehát fölösleges volna az istentelen és igazságtalan kommunizmustól óvni.»

A következőkben arra mutat rá a pápa, hogy milyen borzasztó felelősséget vesznek magukra azok az államférfiak, akik nemcsak szabadon tűrik a kommunista agitációt, hanem a szovjettel, mint egyenrangú féllel tárgyalnak, vele szerződéseket kötnek és így elősegítik a megerősödését, «Mély fájdalommal nézzük azok könnyelműségét, akik a fenyegető szörnyű veszedelemmel mit sem törődve, nyugodtan tűrik az erőszakos és véres fölforgatkok törekvéseinek elterjedését az egész világon.»

Nem téveszti azonban a pápa azt sem szem elől, hogy nagyon sok helyen nem az agitátorok terjesztik a kommunista eszméket, hanem a nyomorúság következtében feltörő elkeseredés. *Azért nem talál elég kemény szavakat azoknak a megbélyegzésére, akik, jóllehet változtathatnának ezeken a reitendes állapotokon, nyugodtan tűrik a tömegek szociális viszonyainak napról-napra való rosszabbodását.* «Még szigorúbb bírálatot

érdemel — állapítja meg XI. Plus — az a tunya gondtalanság, amely bekötött szemmel tovább tűri azokat az állapotokat, amelyek a lelkeket elkieserítik és a társadalom föl borításának szállást csinálnak.»

A szociáldemokrácia mérsékeltebb lett az utóbbi időben.

Mialatt a szocializmus egyik szárnya a kommunizmusba ment át, azalatt a másik része, amelyet általában szociáldemokráciának szokás nevezni, mérsékeltebb lett. «Ez a szocializmus — mondja a Qu. a. — nemcsak a nyers erőszak használatát veti el, hanem az osztályharcot és a magántulajdon-ellenességét is többé-kevésbé mérsékelte, ha nem is adta föl egészen. Elíjedt a saját elveitől és azok következményeitől, amelyeket a kommunizmus hiánytalanul levont s látszólag visszaindul olyan igazságok felé, amelyek a kereszténység hagyományos kincsei, legalább is lépéseket tesz feléjük. *Tagadhatatlan, hogy a szocialisták sok programpontja nagyon közel áll a keresztény társadalmi reformnak követeléseéhez.*

Az osztályharc, ha a nyílt ellenségeskedést és a gyűlölködést föl adja, lassan átváltozhatik tisztességes és az igazságosságon nyugvó tárgyalássá és vitává, amely ugyan még nem az óhajtott boldog társadalmi béke, de már kezdete lehet és kell is lennie a társadalmi foglalkozási ágak együttműködése felé vezető útnak. A magántulajdonnak megüzent háború is lassanként csitul és annyira enyhül, hogy már nem is a termelőeszközök birtoklását, mint magántulajdont támadja, hanem inkább azt a társadalmi hatalmaskodást, amelyet a magántulajdon jogtalanul igényel és bitorol. S ez a hatalom nem is illeti meg a tulajdonosokat, hanem a közhatalmat. Így fokonként eljuthatunk oda, hogy a mérsékelt szocializmus követelése már nem különbözik az emberi társadalmat a keresztény elvek alapján megújítani akaróknak kívánságaitól és követeléseitől.»

A szociáldemokrácia minden enyhülése ellenére is összeegyeztet hetetlen a katolicizmussal

«*Ne gondolja senki, — fejtegeti a körlevél — hogy az összes szocialista irányok és pártok, amelyek nem kommunisták, elméidben és gyakorlatban már megtették az utat a jobb belátás felé.* Legtöbbnyire sem az osztályharról, sem a magántulajdon elvetéséről nem mondtak le, hanem csupán mérsékelték némileg. Mégis, ha a hamis elvek enyhülnek és elhalvá-

nyodnak, felmerül a kérdés, illetve egyesek helytelenül fölvetik, vajjon nem lehetne-e a keresztény igazságokat is némileg legyöngíteni és leépíteni, hogy a szocializmushoz közeledjünk s vele az út közepén találkozzunk. A kérdés fölvetői abban a reményben ringatják magukat, hogy a szocialistákat így megnyerhetjük magunknak. Hiú reménység! *Akik a szocialisták közt apostolok akarnak lenni, azoknak az egész és teljes keresztény igazságot nyíltan és becsületesen kell vallaniok és feles igazságokkal nem szabad kacérkodniuk.* Ha tényleg az evangélium igazi hirdetői akarnak fenni, akkor inkább törekedjenek a szocialistákat meggyőzni, hogy jogos követeléseik a keresztény hit elvei alapján jobban megvédhetők és a keresztény szeretet erejével hatásosabban megvalósíthatók.»

A pápa minden eshetőséggel számolva, fölveti a kérdést: mi lesz akkor, «ha a szocializmus az osztályharc és a magántulajdon kérdésében annyira megenyhül és megjavul, hogy már semmi kifogáslható nem lesz benne? Vajjon ezzel a keresztény vallással szemben minden ellentétét levetette-e?» «Vajjon az ilyen szocializmus a téves tanaiból úgy kigyógyult-e már, hogy egyetlen keresztény igazságnak feláldozása nélkül elismerhető és úgyszólván megkeresztelhető?» A Szentatya a kérdésre ünnepélyes komolysággal adja meg a félreérthetetlen feleletet: «A kérdezőknek — mondja — atyai lelkipásztori minőségünkben felelünk és kinyilvánítjuk: *a szocializmus, mint tan, mint történelmi tény, mint mozgalom, ameddig igazi lényegében szocializmus marad, a katolikus tannal lényegében összeegyeztethetetlen, ha egyes kérdésekben az igazságigiloz és igazságosságához el is jutott, mert az alap fölfogása az emberi társadalomról, a keresztény igazságtól eltérő.*»

Jó katolikus nem lehet szociáldemokrata

«A keresztény tan szerint — fejtegeti a «Quadragesimo anno» — az Isten az embert mint társas lényt a földre helyezte, hogy a társadalomban az istentől rendelt tekintély alatt (v. ö. Róm., 13, 1.) élve, minden tehetségét a Teremtőnek dicséretére és dicsőségére tökéletesen kiművelje és kifejlessze és hivatását hűségesen betöltve, ideiglenes és örökkévaló boldogságát megszerezze. A szocializmusnak az ember és a társadalom eme magasztos felfogása tökéletesen ismeretlen és közömbös, a társadalomban csak hasznos egyesülést lát.»

«Mivel a földi javak termelése kellő munkafelosztás mellett eredményesebben megy végbe, mint az egyéni elszigetelt erőfeszítéssel, a szocialisták arra a következtetésre jutnak, hogy a gazdálkodásnak,

amelyben merőben anyagi folyamatot látnak, szükségképpen szociálisan (társasan) kell történnie. S tisztán ebből a tárgyi szükségességből vezetik le az embernek társulását és a társadalomnak alávetettségét a termelésre való figyelemmel. Sőt a lehető legeredményesebb gondoskodás a földi élet mindenféle kényelméről látszik náluk a legfőbb jónak, amelyért az embernek magasabb javait, például a szabadságát is, gondolkodás nélkül föl kell áldozni, mert alárendelt jelentőségű a minél tökéletesebb termelés föltétlen szükségessége mellett. A kár-» pótlást, amiért a személyiségét föláldozta a társadalmi termelésben, bőségesen megtalálja majd az ember a javaknak ama gazdagságában, amely neki a társadalmi termelés termékeiből osztályrésztül jut s amelyet azután szabadon élvezhet és fölhasználhat földi életének kényelmére és kiépítésére. *Amíg tehát a szocialista társadalom egyrészt kényszer nélkül ei sem képzelhető s következőleg meg sem valósítható^ úgy másrészt megint hamis szabadságot hirdet.* Valódi társadalmi tekintély a szocialista társadalomban helyet nem találhat, mert az tisztán a földi hasznon és anyagon nem is épülhet föl; igazi forrása az Isten, mindenek teremtője és végső célja.» (Diuturnum-körlevél, 1881. jún. 29.)

A pápa szavainak igazságát bizonyítják a szociáldemokrata könyvek, folyóiratok, újságok és szociáldemokrata vezetők nyilatkozatai is. De bizonyítják a tények is. Sem szóban, sem írásban, sem az életben hallani sem akarnak Istenről, vallásról, lélekről, másvilágról. *Ahol idáig uralomra jutottak, mindenütt iparkodtak az életből kiszorítani Krisztust. Az egyéni szabadsággal hasonlóképpen bántak el.* Amig uralomra nem jutnak, folyton a szabadságot követelik, mihelyt a hatalom birtokába jutnak, a legegységibb szabadságjogokat is elveszik az állam* polgároktól. A vallás és a szabadság helyett földi paradicsomot ígérnek. Megvalósítani persze még sehol sem tudták.

Ezek a tények vezették a pápát, amikor megállapította, hogy «ámbar a szocializmusnak — mint egyébként minden tévedésnek — igazságai is vannak — amit a pápák soha kétségbe nem vontak — mégis az ő sajátos társadalomelmélete eltérő a keresztény tantól. Vallásos szocializmus, keresztény szocializmus — szocializmus alatt a pápa mindig a szociáldemokráciát érti — a mondott társadalomelmélet mellett ellentmondások. *Ugyanezért jó katolikusnak és ityen értelemben szocialistának lenni neat lehet.*»

Óvakodjunk a „gyermekbarátok”-tól

Λ papa világosan látja azt a veszedelmet is, hogy *a szociáldemokrácia már a gyermekekre is kivetette a hálóját.* «A szocialista gyermek-

barátok — olvassuk a Qu. a.-ban — teljes erővel igyekeznek már a zsenge ifjúságot magukhoz vonni és maguknak megnyerni. Rajta keresztül az egész népre akarnak befolyást gyakorolni, hogy kineveljék a szocialista embert és azt az ő sajátos társadalombölcseletük hordozójává tegyék.» A tény világos meglátása után a Szentatya leplezetlenül kimondja afölött érzett elégedetlenségét, hogy: «Az innen fenyegető veszedelem komolyságát és nagyságát bizony nem mindenütt mérlegetlik eléggé, ahol a dolog fontosságához mérten, a hatásos ellenhatást meg kellene szervezni. Lelkipásztori kötelességünk a fenyegető nagy veszedelemre figyelmeztetni. *Jól jegyezze meg mindenki — emeli fel szavát a Szentatya —, hogy az erkölcsi és kultúrszocializmus elődje a liberalizmus, örököse pedig a bolsevizmus lesz.*»

Ezek a szociáldemokrata gyermekbarát-egyesületek ugyanúgy működnek, mint a háború előtt a szabadkőműves alapítású gyermekjóléti egyesületek. Ruhával, kenyérral, mesedélutánokkal, kirándulásokkal csalogatják a gyermekeket, hogy azután az ilyen módon megfogott fiatalság lelkébe észrevétlenül elhíntsék a szociáldemokrata tanokat. *A szülők ne engedjenek a szépen hangzó csábításoknak, anyagi ígéretekért ne adják el gyermekeik lelkét. A felelős egyházi és világi vezetők pedig találjanak módot rá, hogy megfelelő egyesületek és intézmények felállításával, illetőleg a már szép számban meglévők felkarolásával ellensúlyozzák a szociáldemokraták evermekrabló propagandáját.*

A pápa megrázó felhívása a szociáldemokrata táborban levő jószándékú, meggyőződéses katolikusokhoz.

Krisztus helytartója, miután kifejtette, hogy a katolicizmus és a szociáldemokrácia egymásnak olyan lényeges kérdésekben ellentmondanak, hogy összeegyeztetni őket nem lehet, szinte elérékenyülve folytatja: «Az előadottak után beláthatjátok, mennyire fáj a szívünk, midőn tapasztalnunk kell, hogy különösen egyes országokban, sokan a mai fiaink közül, akiknek katolikus meggyőződését és jószándékát tagadni nem akarjuk, az Egyház kebeléből a szocialisták táborába mentek át. Egyesek nyíltan és öntudatosan vallják magukat szocialistáknak és a szocialista tanok híveinek, mások többé-kevésbé közömbösek, vagy éppen csak kényszeredetten tartoznak olyan szervezetekbe, amelyek kifejezetten és tényleg szocialista jellegűek».

«Atyai szívünk szorongása-közt — folytatja a pápa — sokszor

kínoz minket a kérdés, hogyan tévedhettek ők oda, S mintha hallanók a válaszukat, amellyel igen sokan akarják magukat igazolni: az Egyház é: akik magukat egyházasoknak mondják, a birtokosokkal tartanak, nem törődnek a munkással s ügyét nem karolják föl, azért a munkásoknak a szocializmusban kell egyesülniük, hogy ügyüket önmaguk vegyék kezükbe.»

Kétségtelen, hogy ennek a vádnak első részében van némi igazság. *A pápa* nyíltan meg is mondja ezt és rögtön *a lehető legkeményebbén el is ítéli azokat a katolikusokat, akik az Evangelium fenséges szociális tanításait lábbal tiporják.* «Elég szomorú, — halljuk Krisztus helytartójának szavát, — de bizony akadtak és ma is vannak, akik magukat ugyan katolikusoknak vallják, de megfélemlítettek az igazságosság és a szeretet magasztos parancsáról, amelynél fogva mindenkinek a magát megadni tartozunk és nyomorgó testvéreinkben magát Krisztus Urunkat kell segítenünk. (Jak. 2.) S ami még szomorúbb, vannak, akik a munkás kapzsi kizsákmányolásától sem rettennek vissza. Sőt még olyanok is találkoznak, akik nem átalják éppen a vallást ürügyül és védőpalástul fölhasználni, hogy igazságtalan igényeiket elfödjék és a munkások jogos követeléseit ellen védekezzenek. Sohasem szűnünk meg az ilyeneket nyíltan vádolni. Ők a felelősek érte, hogy az Egyházra igazságtalanul rossz fény vetődött és a gyanúsítás elhangzott, mintha az Egyház a gazdagokat pártolná és a föld nincsteleneinek nyeraorát részvét nélkül nézné. Mennyire hamis ez a fény s mennyire igazságtalan a rágalom, annak tanúja az egész egyháztörténelem s már maga *az* a körlevél (a munkásság érdekében XIII. Leó által kiadott «Rerum novarum), amelynek emlékét éppen most ünnepeljük.»

A Szentatya ezeknek az Evangéliumot megcsúfoló gazdag, vagy vezetőállásban levő katolikusoknak elítélendő viselkedésével szemben joggal mutat rá arra, hogy az Egyház, Krisztus Urunknak parancsa nyomán, aki szintén egyszerű munkásként élt a földön, 1900 éven keresztül mennyit dolgozott a szegények, elnyomottak érdekében. Másfél évezreden keresztül szociális és karitatív munkát csak az Egyház végzett. És ma is többet tesz a szegények támogatásában és az elnyomottak jogainak kivívásában, mint összes ellenfelei együttvéve. Talán éppen ezért haragusznak rá annyira. Az Egyházban látják legfőbb akadályát annak, hogy a hatalmat megszerezhessék.

A pápa nem ítéli el a szociáldemokrata táborban levő jészándékú katolikusokat. Meleg szeretettel hívja őket vissza az apai házba, hogy azt a jészándékot, ami a téves úton vezeti őket, idehaza kamatoztassák önmaguk és embertársaik javára. «Távol áll tőlünk — írja —, hogy az igazságtal-

lan megbántás keserűségében, atyai szívünk fájdalomban elutasítsuk és elveszük Magunktól azokat a Mi fiainkat, akik szánalmasan félrevezetve eltévedtek az *igazságtól* és az *üdvösségtől* elpártoltak. Inkább a legbensőségesebb szeretettel visszahívjuk őket az Egyház anyai kebelébe. Bár meghallgatnák hívó szózatunkat! Bár az elhagyott apai házba visszatérnének s elfoglalnák a helyet, mely az ő helyök mindazoknak sorában, akik a Leó által először kiadott s általunk most ünnepélyesen megerősített utasításokhoz szorosán ragaszkodva, a társadalmat az Egyház szellemében, a szociális igazságosság és a szeretet alapján megújítani igyekeznek. Legyenek meggyőződve, hogy sehol másutt a földi boldogságot sem találhatják akkora bőségben, mint annál, aki bár gazdag volt, értünk szegény lett, hogy minket a maga szegénységével gazdagokká tegyen (II. Kor. 8, 9.): aki szegény volt és ifjúságától kezdve dolgozott; aki magához hívja az összes fáradtatat cs terhelteteket, hogy őket Szívének szeretetével megenyhítse (Máté 11, 28.); aki személyválogatás nélkül mindenkitől többet követel, akinek több adatott (Luk. 12, 48.) és mindenkinek megfizet az ő cselekedetei szerint. (Máté 16, 27.)

A bíráló rövid összefoglalása,

A pápa, miután a jelen társadalmi és gazdasági rendet, majd pedig a marxizmust *bíráló* tárgyává *tette*, így foglalja össze röviden a véleményét: *«szemébe néztünk a mai gazdasági rendszernek és sok súlyos hibái találtunk rajta; megvizsgáltuk a kommunizmust és szocializmust és úgy tapasztaltuk, hogy még az enyhébb formái is messze eltérnek az evangélium parancsaitól.*

Ezek *után* főleg hangsúlyozni, hogy katolikus ember nem lehet szociáldemokrata, vagy kommunista. De viszont azt sem árt hangsúlyozni, hogy senkit sem lehet csak azért szociáldemokratának vagy kommunistának nevezni, mert a mai gazdasági rendszer hibái, igazságtalanságai ellen szót mer emelni.

Mit tanít a „Quadragesima anno” az új gazdasági és társadalmi rendről?

«Ha az emberi társadalmon segíteni lehet, — ismétli meg XI. Pius XIII. Leó szavait — akkor egyedül a keresztény élet és keresztény intézmények följújíthatja.»

Milyen új társadalmi és gazdasági rendet akar a pápa megváltó? sitani?

Mielőtt ennek a kérdésnek a tárgyalásába kezdenénk, előre kell bocsátanunk, hogy *a pápa nem ad elénk egy aprólékosan körvonalazott, kizárólagos, új társadalmi és gazdasági rendet. Ez az Egyháznak nem hivatása, ez már a politikusok dolga.* A «Quadragesimo anno», miután rámutatott a liberális-kapitalista, valamint a marxista társadalmi és gazdasági rend hibáira anélkül, hogy a politikát érintené, vagy valamilyen konkrét rendszer mellett állást foglalna, *egyszerűen előadja azokat a természetjogból és az Evangéliumból folyó parancsokat, alaptörvényeket, amelyeknek minden igazságos, helyes társadalmi és gazdasági rendben érvényesülniük kell.* Ha ezek az alapkövetelmények megvannak, a rész-*letek az egyes országok hagyományainak, kultúrájának, sajátos gazdasági és társadalmi adottságainak megfelelően változhatnak. Ha viszont ezek az alapigazságok hiányoznak valamilyen új rendszerből, lehet az ideig-óráig népszerű, mutathat fel látszateredményeket, alátámasztó Itatja a diktatúrák hatalma, se hosszú élete, se tartós sikere nem lesz.

Az Istenen kívül minden csak eszköz az utolsó cét elérésére.

A «Quadragesimo anno» figyelmeztet bennünket, hogy a földi célokon túl van az embernek egy másik, fontosabb célja: az örök élet, az örök boldogság megszerzése. *Amikor tehát az új gazdasági rendszer megteremtéséről beszélünk, erről az örök célról megfeledezni nem szabad, meri különben csak azt tesszük, hogy a régi rossz helyébe új rosszai állanunk.*

A pápa szavai szerint: «Az összes társadalomtudományos szakemberek keresik az észszerű rendszert, amely a gazdasági élet természetes rendjét helyreállíthatná. De ez a rend, amelyet Mi is minél sürgősebben várunk és lelkes munkával szolgálunk, elégtelen és hiányos marad, ha az egész emberi gazdasági tevékenység nem egységes az Isten egységes világtervének követésében és az emberi erők mértékéig annak megvalósításában. Mi azt a rendet tartjuk tökéletesnek, amelyet az Egyház mindig nagy hangsúllyal hirdet és maga a természetes ész is megkövetel; tudniillik azt, hogy minden az Istenhez, a teremtett termelő erők első és végső céljához irányul, az Istenen kívül pedig minden csak eszi köz, amit úgy kell használni, amint az utolsó cél eléréséhez segít. Ez rend legkevésbé sem csökkenti a gazdasági tevékenység értékét, vagy, éppen az emberi méltóságot. Ellenkezőleg, megtanuljuk benne az isteni akaratot tisztelni, amely az embert a földre helyezte, hogy azt munka által sokféle életszükségleteire hasznosítsa. Tisztességes és jogos úton' igenis szabad a jólétüket emelniök mindazoknak, akik javak terhelésével foglalkoznak. Sőt méltó és igazságos, hogy aki az általános jólét javára dolgozik, a termelés folytán megszorodott javakból igazságos részt kapjon s maga is jobb sorsba jusson. *De minden gazdasági kereset történjék az Isten törvényének tartozó engedelmességgel és a más jogának sérelme nélkül, a hit és a természetes ész alapelvei szerint.* Ha mindenki mindenütt ehhez tartaná magát, úgy a gazdasági termelés és a vagyonszerzés, valamint a manapság oly rendetlen fölhasználása a vagyónak a helyes vágányba terelődnek; a csúnya önzéssel, korunknak e nagy szegényfoltjával és divatos bűnével szemben szelíd hatalmával a keresztény mértékletesség erénye érvényesülne, amely az embereknelc elsősorban az Isten országa és az ő igazsága keresését parancsolja és az embert biztosítja, hogy a bőkezű és ígéreteiben hű Isten az ideiglenes javakat a szükség szerint megadja neki». (Máté 6, 33.)

A legtökéletesebb rendszer sem nélkülözheti a szeretetet.

A liberális-kapitalizmus, majd ugyanúgy a marxizmus is a felebaráti szeretetet egyszerűen számúzték a társadalmi és gazdasági rendbői. Az előbbi azért omlott össze, az utóbbi éppen ezért nem sikerülhet. Ezeknek az utóbbiaknak és valamennyi újítónak szól a pápa figyelmeztetése: «Mennyire tévednek azok a meggondolatlan újítók, akik egyedül az igazságosságot, még pedig a kölcsönös igazságosságot köve-

telik, a szeretetet pedig gögösen elvétik! Igaz, a szeretet nem pótolhatja a köteles és jogtalanul megtagadott *igazságosságot* Ámde, *ha az ember mindent megkap, ami az igazságosság szerint megilleti, még mindig tág tere nyílik a szeretetnek. Még a leghívebben kiszolgáltatott igazságosság is kgjőüékb a szociális harcok okait szüntetheti meg, a szíveket egyesíteni és a tikeket kapcsolni sohasem tudja.* Márpedig a felek benső lelki kapcsa az egyedüli szilárd alapja az összes intézményeknek, amelyek a szociális bekét, az emberi együttműködés előmozdítását célozzák, bármilyen tökéletesek is egyébként ezek az intézmények. A tapasztalat bizonyítja, hogy lelki egység nélkül a legbölcsebb intézkedések is Célt tévesz-tenek. Az összes emberek becsületes együttműködése a kozj&ra csak úgy lehetséges, ha a társadalom valamennyi osztályát áthatja az összetartozandóság érzete, mint ugyanannak a családnak tagjait, mint az egy mennyei Atyának gyermekeit, ha egy testnek érzik magukat. Krisztusban, «egyenként egymásnak tagjai» (Róm. 12,5.) úgy, hogyha egyik tag szenved, együtt szenved vele valamennyi tag. (I. Kor. 12, 26.) Akkor a gazdagok és előkelek az s korábbi közönyösségüket szegényebb testvéreik iránt majd gondviselő és tevékeny szeretetté változtatják, azoknak jogos kívánságait előzékenyen fogadják, esetleges hibáival és tévedéseivel szemben elnézek lesznek. A munkások viszont őszintén leteszik az osztálygyűlöletet és irigységet, amelyet az osztályharcra lázító oly ravaszul felszítanak, az Isteni Gondviseléstől az emberi társadalomban nekik kijelölt helyet nem únják, hanem nagyrabecsülik, mert jól tudják, hogy a magok helyén hasznos és tisztos munkával hozzájárulnak a közjóhoz s annak a nyomain járnak, aki bár isten volt, iparosmíntkás akart lenni az emberek közt és ács fiának hívatta magát».

Az államhatalom kötelessége az egész nemzetet és annak egyes tagjait megvédelmezni.

Az államhatalomnak a gazdasági élethez való viszonyát illetőleg XI. Pius pápáról is el lehet mondani azt, amit ő ír XIII. Leóról: «Ami az államot illeti, a pápa merészen túlteszi magát azokon a korlátokon, amelyeket a liberalizmus az államnak szabott, s bátran tanítja, hogy *az állam nemcsak jogállam és a törvényes rendnek őre, hanem minden eszközzel arra kell törekednie, hogy oly törvényeket és intézményeket teremtsen, amelyek nyomában a köz- és magán jólét felvirágozzék.* Egyes polgároknak és a családoknak biztosítani kell ugyan a cselekvési szabadságot, de mindig a közjó és mások jogának sérelme nélkül. Az állam-

hatalom kötelessége az egész nemzetet és annak egyes tagjait megvédelmezni. De a jogvédelem gyakorlásánál különös figyelemmel kell lennie a gyöngékre és szegényekre. A gazdagok — idézi a pápa XIII. Leó szavait — amúgy is körül vannak véve saját védőbástyáikkal s így kevésbé szorulnak rá az állami oltalomra; míg a szegények, kik semmi eszközzel sem rendelkeznek érdekeik védelmére, egyedül az államra támaszkodhatnak». (R. N. n. 29.)

Azt már láttuk, hogy a pápa mennyire elítéli a korlátlan szabadversenyt és a gazdasági hatalmaskodást. A *«Quadragesimo anno»* más helyén nyíltan elítéli a liberális államfelfogás benemavatkozási gyakorlatát. «A visszas állapotokat — olvassuk a körlevélben — megakadályozhatta, vagy megelőzhetette volna az államhatalom a gazdasági erkölcsi fegyelem szigorú és erélyes fenntartásával, de ebben bizony legtöbbszörre csődöt mondott. Mivel a mai gazdasági rendszer kezdetei éppen abba az időbe esnek, amikor a racionalizmus uralkodott és magát a lelkebe mélyen beleette, könnyen kifejlődött az a közgazdaságtudomány, amely nem keresett tájékozást az erkölcsi elveknél. így bekövetkezett, hogy az emberi szenvedélyeknek a gyepelét teljesen megeresztették.» *Ezzel a liberális felfogással szemben feltétlenül szükségesnek mondja, hogy «ü kellő Mátok közé szorítandó szabadversenyt s még inkább a gazdasági heiolnm-
kßdást vessük alá elszántan az államhatalomnak mindenben, ami m älam illetékességébe vonható».*

A gazdasági élet keresztény szabályozd elve: a szociális igazságosság és a szociális szeretet.

A liberalizmus felfogása szerint a gazdasági élet szabályozója a piac, a szabadverseny, amellyel magát sokkal tökéletesebben eJkormányozza, mint bármely teremtett lélek külső beavatkozással tehetnéJ Éppen a korlátlan szabadversenynek lett aztán következménye, hogy a gazdasági élet egy, kevesek kezében összpontosuló gazdasági feataióm kezébe került, Mint a jelek mutatják, ez a gazdasági hatalom, illetőleg hatalmaskodás egyes országokban odáig fejlődött, hogy nemcsak a gazdasági élet, termelés, értékesítés irányítását ragadta magához, hanem az államhatalom fölé is emelkedett, a maga ellenőrizhetetlen és megfoghatatlan, mindent behálózó erejével az állami élet menetét is nyomasztóan és a maga javára egyoldalúan befolyásolja.

A Qu. a. elismeri, hogy a szabadverseny «kellő határok kézt jogsult és kétségtelenül hasznos lehet», de «nem tudja a gazdaságot szabályozni». Természetesen — állapítja meg a Qu. a. — *«a szabadverseny*

magántulajdon jogintézménye tűrhetetlen állapotokat ne teremtsen s így önmaga sírját meg ne ássa. Ez nem a magántulajdon eltörlése, hanem oltalmázása, nem a tulajdonjog meghiúsítása, hanem megszilárdítása.»

Az államnak joga van bizonyos fajta javakat a közösség számára fenntartani.

A Qu. a. elveti a termelőeszközöknek a marxisták által követelt szocializálását, de viszont a korlátlan magántulajdonjog képviselőivel szemben tanítja, hogy *bizonyos fajta javaknak a közösség számára való fenntartását teljes joggal lehet követelni, mert a velük járó túlságos hatalmat a közjónak veszedelme nélkül nem szabad magánosoknak átengedni.* Ilyen indokolt törekvések és követelések már nem állanak ellentétben a keresztény fölfogással és annál kevésbé kizárólagosan szocialista sajtósságok. Akik tehát csak ilyeneket akarnak, azoknak nincs ©kuk a szocializmushoz csatlakozni».

A szabad jövedelmek elköltése sem korlátlanul az egyén szabadi akaratától függ.

A magántulajdon jövedelme lehet olyan nagy, hogy a mió és tisztos életfenntartáson túl is bőségesen marad belőle. Ezt nevezik szabad jövedelemnek. A Qu. a. szerint: «A szabad jövedelmek, azaz a méltó és tisztos életfenntartáshoz nem szükséges jövedelmek elköltése sem korlátlanul az egyénnek a szabadakaratótól függ. Úgy a Szentírás, mint az egyházatyák szüntelenül hangsúlyozzák a gazdagok kötelességét, hogy alamizsnálkodjanak, a jótékonytságot és a bőkezűséget gyakorolják. Nagy jövedelmeknek munka- és kereseti alkalmak teremtése végett vállalatokba befektetése az angyali doktor — a nagy tudós, Aquinói Szent Tamás — nyomán levezetett következtetésünk szerint a jótékonytságot erényének igen kitűnő és korszerű gyakorlása, föltéve, hogy a befektetés valóságos értékek termelésére irányul». (V.ö. S. Thom. Summ. Theol. II—II. 2, 134.)

A proletárok megváltása parancsoló szükségesség.

A liberalis gazdasági és társadalmi rendnek következménye az a sötét szakadék, amely ma a kevészámú túlgazdag és a vagyontalanok beláthatatlan tömege között tátong. Ezt a kiuzsorázott tömeget pro-

letárságnak szokás nevezni. Proletárnak nevezzük az olyan embert, aki minden vagyon nélkül, két keze munkájának árubabocsátásából tengeti a maga és családja életét. *Kétféle proletártömeg van: ipari és mezőgazdasági.* A proletárság sorsának megjavítása lebegett már XIII. Leó eszeméi előtt, amikor a «Rerum novarum» című körlevelet kiadta. Ugyancsak a proletár tömegek sanyarú élete indította XI. Pius pápát is arra, hogy a «Quadragesimo anno»-ban megismételje és bővebben kifejtse az Evangélium szociális tanítását. «A *proletárok megváltása az a cél, — jöjvassuk a Qu. a.-ban — amelyet a Mi Elődünk, mint parancsoló szükségességet kintűzött.* Most annál inkább kell ezt hangsúlyoznunk és sürgetnünk, mert a pápa üdvös intelmei bizony gyakran feledésbe mentek, mert vagy szándékosan agyonhallgatták, vagy keresztülvihetetleneknek tartották, pedig igenis keresztülvihetőek, sőt a megvalósításuk egyenesen szükséges.»

Kemény bíráló ez az elmúlt negyven esztendőről, de jogos. Ha ezalatt a négy évtized alatt iparkodtak volna megvalósítani a «Rerum Novarum» Szociális tanításait, akkor nem lenne gazdasági válság ilyen hatalmas méretekben, nem lenne bolsevizmus és nem lenne ez a sokfajta, bizonytalan jövőjű gazdasági és társadalmi kísérletezés.

Proletárok megváltása magántulajdonszerzés elősegítésével

A katolicizmus és a marxizmus közti különbség, a világnézeti szöges ellentétén túl, a leghatározottabban a proletársors megszüntetésének kérdésében domborodik ki. A marxizmus, kiváltképpen pedig a bolsevizmus a magántulajdon intézményes megszüntetésében keresi az orvosságot. Attól is elveszi, akinek még van magántulajdona. Ezáltal proletárrá tesz mindenkit. A katolicizmus homlokegyenest ellenkező állásponton van. Azoknak is juttatni akar, akiknek nincsen magántulajdonuk. A termelt javak elosztásának megfelelő szabályozásával azt akarja elérni, hogy a proletárok is magántulajdonhoz jussanak és ezáltal megszűnjön minden bajuknak okozója: a létbizonytalanság. *Józan embernek fölösleges magyarázni, hogy melyik program a helyesebb.* «Minden erőfeszítéssel oda kell hatni, — mondja a pápa — hogy a termelt javak csak méltányosan halmozódjanak a birtokosoknál, ellenben bőségesen jussanak a munkásoknak. Nem, hogy ezek a munkát abba-hagyják, mert az ember munkára van teremtve, mint a madár a repülésre, hanem, hogy családi vagyonkát megtakaríthassanak, azt okos

kezeléssel szaporítsák, így a családi terheket könnyebben és gothic talanabbul viselhessék és a lét bizonytalanságából, a valódi proletársors-!ból szabadulva, nemcsak az élet viszontagságaival megküzdhessenek, hanem az a vigasztalódásuk is meglegyen, hogy haláluk után övéikről valahogyan gondoskodva van. Mindezt a Mi Elődünk nemcsak érintette, hanem világosan és érthetően nyilvánította s mi a jelen körlevél-*ben újra hangsúlyozzuk.»

Úgy a tőke munka nélkül, mint a munka tőke nélkül fenn nem állhat.

A proletárságnak magántulajdon juttatásával való megszüntetést a tőke és munka viszonyának újrendezésével látja megvalósíthatónak. Tőke alatt — mint már szó volt róla — nemcsak a pénzt értjük, hanem mindazokat a pénzzel felbecsülhető javakat, amelyek új javak szerzésére és létrehozására vannak szánva. Tehát a föld és a tőkéhez tartozik és csak a munka van a tőke forgalmából kizárva és vele szembeállítva. Munka alatt pedig a következőkben azt a munkát értjük, amelyet valaki bérért idegen vagyontárgyon végez.

Tőke és munka, tőkés és munkás az elmúlt évtizedekben, sőt még ma is, sok helyen halálos ellenségként állanak egymással szemben., A tőke kizsákmányolja a munkát, a marxizmus pedig azzal akarja magának megnyerni az elkeseredett munkásságot, hogy a tőkétől elvitatja a termés eredményeiben való részesedést.

A *«Quadragesimo Anno»* a két véglet között megjelöli az igazságos középutat. «Amikor valaki nem a saját tulajdonán dolgozik, — olvassuk a körlevélben — akkor másnak a munkája másnak a vagyontárgyával társul. Egyik rész sem megy semmire a másik nélkül. Ezt az esetet tartotta szem előtt XIII. Leó, amidőn írta: *«Úgy a tőke munka nélkül, mint a munka tőke nélkül fenn nem állhat»*. (R. N. n. 15.) Hamis volna azért akár a tőkének, akár a munkának tulajdonítani azt, amit együttesen termeltek: s tökéletesen igazságtalan, ha az eredményt az egyik fél a másik közreműködésének tagadásával egyedül magának igényli.»

„Bizony sokáig túlsokat vett el magának a tőke.”

Úgy hangzik a pápának ez a mondata, mint egy kemény ítélet. Krisztus helytartójának ítélete az elmúlt évtizedek liberális gazdaságpolitikája és antiszociális bánásmódja felett. «A termelt javakat, a jövedelmet — állapítja meg a körlevél — a tőke igényelte magának s a munkás

nak nem hagyott eleget erőinek pótlására és helyreállítására. Valami állítólagos gazdasági természetörvény nevében hangoztatták, hogy a tokehalmozás csak a tőkésnél történhetik és a munkás állandóan az ő szűkös, nyomorúságos helyzetére van kárhozható. A gyakorlat természetesen nem egyezett mindig és mindenütt a liberalizmus elméletével, amelyet általában Manchesterről neveztek el, azonban tagadni nem lehet, hogy a gazdasági és szociális intézmények ilyenféle hajlamokat árultak el. Nem csoda, hogy ezt a hamis elméletet és ezeket a jogtalan követeléseket hevesen támadták, mégpedig nem egyedül a munkások, akik természetes vágyakozásukat a jobb sors után megcsalva látták általuk.»

„Édes méreg.”

A Qu. a. elítéli a tőke kizsákmányolását, de éppen azért, mert zsinór-mértéke az igazság, nem hallgatja el a munkások, vagy jobban mondva a munkások szorult helyzetét a maguk javára kamatoztatni akaró munkásvezérek jogtalan követeléseit sem. «A megrövidített munkások taborába az érteimiséghez tartozók is kerültek, — mondja a körlevél — akik az állítólagos gazdasági természetörvénnyel szemben szegeztek *egy légből kapott erkölcsi törvényt*, amely szerint a termelés egész eredménye és a jövedelmek — kivéve a tőke fenntartására és felújítására íükséges összeget — jogosan a munkásokat illetnék. Ez a tétel tetsze-5sebbj mint némely szocialistának a követelése, hogy a termelő eszközöket államosítani vagy szocializálni kell, s éppen ezért veszedelmesebb s a gyanútanok megtévesztésére alkalmasabb. Édes méreg, amelyet jOkan gyanútanul ittak magukba, akiket a nyílt szocializmus meg-keríteni nem tudott.»

„A társadalmi igazságosság törvénye tiltja, hogy egyik osztály a másikat a haszonrészesedésből kizárja.”

A két egymással ellentétes vélemény elvetése után a pápa világosan kifejti az egyedül helyes álláspontot: «Ahelyett, — mondja — hogy a két fél hamis elméletekkel elzárta magának az utat az igazságos békekötéshez, meg kellett volna fontolniaok Elődünknek bölcs szavait: «Bár a magánosok közt elosztva mégsem szűnik meg a föld mindenkinek hasznára lenni». (R. N. n. 7.) Kevéssel ezelőtt Mi is ugyanezt tanítottuk, midőn kifejtettük, hogy a természet a maga javait a magántulajdon által éppen a haszon miatt osztotta fel, amelyet a látható természet

javai csak meghatározott és biztos rend útján nyújthatnak az embernek. Ezt az igazságot szüntelenül szemünk előtt kell tartani, ha az igazság útjáról letérni nem akarunk. Nem akármilyen fölosztása a vagyonnak és a gazdaságnak alkalmas az Istentől megszabott cél valamely vagy éppen tökéletes elérésére. Ugyanezért *a gazdasági és szociális haladás nyomán folyton szaporodó vagyont az egyes emberek és osztályok között úgy kell elosztani, hogy a Leó által említett általános haszon megóvassék, vagy más szavakkal az egész emberi társadalom közjára kárt ne szenvedjen.* A társadalmi igazságnak ez a törvénye tiltja» hogy egyik osztály a másikat a haszonrészesedésből kizárja. *Vét a törvény ellen a gazdagok osztálya,* ha vagyonának élvezetében azt tartja a dolgok helyes rendjének, hogy neki minden, a munkásnak semmi se jusson; s *vét a jogukban megsértett és szenvedélyesen ugatott szegények osztálya,* midőn jogérzékében és jogának keresésében egyoldalúvá válik s mindent, mint állítólag kezeinek munkáját magának igényel és kivétel nélkül minden nem munkával szerzett vagyont és jövedelmet, nem tekintve annak fontosságát és szerepét a köz javára, egyedül mint ilyent támad és eltörlendőnek mond. Nem hallgathatjuk el, hogy egyesek ebben a tárgyban helytelenül és alaptalanul idézik Szent Pál mondását: «Aki nem dolgozik, ne is egyék». (II. Tessz. 3, 10.) Az apostol itt azok ellen beszél, akik nem dolgoznak» noha tudnának és tartoznának is dolgozni s figyelmeztet, hogy az időt, valamint a testi és lelki erőnket szorgosan kell kihasználnunk és nem szabad másoknak terhére lennünk, amikor magunk is tudunk magunkról gondoskodni. De nem tanítja az apostol, hogy a munka az egyedüli jogcím az élelemhez és jövedelemhez. (V. ö. II. Tessz. 3,8—10) »A munkán kívül is vannak jogcímei a jövedelemnek. Ilyen pl. az örökség, vagy az igazságos kamat. Persze a pápa nem azt mondja ezzel, hogy minden munkanélküli jövedelem igazságos.

Végezetül levonja a pápa fejtegetéseinek következményét: *«Tehát mindenki kapja meg a maga részét a közjavakból. Oda kell hatni, hogy a teremtett javak elosztása a közjó és a szociális igazságosság kívánalmaival összhangba hozassék».*

„A munkabér méltányos megállapításához sok tényezőt kell figyelembe venni.”

A tőké és a munka helyes haszonrészesedésének kérdése tulajdonképpé« azonos az igazságos munkabér kérdésével.

A pápa eljárásban megállapítja, hogy a munkabérszerződés igaz-

ságos. Hozzáteszi azonban, hogy «a mai viszonyok között minden eéetre tanácsos a munkabérszerződésnek a lehetőség szerint bizonyos közélet dése a társadalmi szerződéshez. Valamelyes kezdeményezések történtek is már a munkások és munkaadók nem csekély előnyére. Ilymódon ugyanis a munkások és tisztviselők bizonyos fokig társbirtokosok, a kezelésben es a haszonban részesek lesznek».

Igen fontos a munkabér megítélésénél az a pápa által hangoztatott igazság, hogy *amint a tulajdon, úgy a munka is — különösen ez idegen szolgálatba szegődött bérmunka — a személyes vagy egyéni jelleg mellett szociális vonatkozást is mutat, amelyet nem szabad figyelmen kívül hagyni.* Ha nincs élő társadalmi szervezet, ha a társadalmi jogrend védelmet nem nyújt; ha *az egymásra utalt* különböző foglalkozási ágak kölcsönösen nem segítik és kiegészítik egymást; ha értelmiség, tőke és munka nem dolgoznak össze, akkor az emberi munka nem lehet gyümölcsöző, tehát helyesen sem meg nem mérhető, sem méltányosan nem díjazható, amennyiben személyes jellege mellett a szociális természetét is figyelembe nem vesszük».

Ezek előrebocsátása után világos, hogy: «A munkabér igazságos mértékét nem lehet egyetlen szempontból meghatározni, hanem sok együtthatóból kell kiszámítani», amint már Leó bölcsen megmondotta: «A munkabér méltányos megállapításához sok tényezőt kell figyelembe venni.» (R. N. n. 17.)

A munkabér igazságos megállapításánál a Qu. a. szerint az alábbi szempontok az irányadók:

I. szempont: Családi bér.

Először is — olvassuk a pápa korszakos jelentőségű kijelentését — «a munkás és családja életfenntartásához elégséges munkabér illeti meg a munkást». Ezt az óriási fontosságú követelményt a «Casti connubii»-ben szögezte le először a pápa. A Qu« a. megismétli és bővebben kifejti: «Bizonyára a család egyéb tagjainak is kötelességük erejükhöz mérten a közös háztartás szükségleteihez hozzájárulni, amint földműves» kisebb iparos és kereskedőcsaládokban látjuk. De *a nőket és gyermekeket koruk és erejük mértékén túl nem szabad megterhelni. A családanyák leginkább otthon foglalkozzanak és a házi dolgokat végezzék.* Szégyenletes és minden áron kiirtandó visszaélés az, — fordul szigorún a pápa szava — hogy családanyák a családapá elégtelen munkabére miatt a házi teendők és különösen a gyermeknevelés elhanyagolásával bérmunkába menni kényszerülnek. Tehát *mindenképpen azon kell lenni, hogy a*

családapák munkabére az egész háztartás költségeit fedezhesse. Ha ez a mai viszonyok mellett még minden esetben nem lehetséges, akkor a társadalmi igazságosság követeli az állapotoknak olyan újraszabályozását, hogy minden felnőtt munkás az emiutt mértékben kaphasson bért.

Különös elismerésünket nyilvánítjuk mindazoknak, kik azt a bölcs és üdvös rendszert meghonosították, vagy megkísérelték, hogy a munkabér a családi terhekhez alkalmazkodik s a család szaporodása arányában növekedik, sőt rendkívüli szükségletek idejére rendkívüli segélyeket is biztosít.»

Ha XI. Pius pápa mást semmit nem tett volna is, magának a «családi bér» követelményének felállításával beleírta nevét a világtörténelembe. De eltörölthetetlenül beleírta a világ proletárságának szívébe is.

II. szempont: A vállalat, illetőleg a vállalkozó cselekvőképessége.

«Másodsorban — mondja a Qu. a. — a vállalat, illetve a vállalkozó cselekvőképessége jön tekintetbe a munkabér megállapításánál. *Igazságtalan volna túlzott bérek követelése, ami a vállalat tönkremenését okozná a munkásokra is visszaható rossz következményekkel.* Másként áll a dolog, ha hanyagság, hozzá nem értés, technikai és gazdasági bűnös elmaradottság a vállalat gyöngeségének oka. Mert ebből nem lehet jogcímei meríteni a bérek leszállításához. Ha pedig a vállalat azért nem tud megfelelő béreket fizetni, mert igazságtalan terhek nyomják, vagy termelt áruit áron alul kénytelen elvesztegetni, úgy azokat terheli a bűn, akik a vállalatot szorongatják, mert a munkásokat megfosztják igazságos bérüktől s rákényszerítik az éhbér elfogadására.

A vállalat vezetősége és a munkások közös erővel és kölcsönös támogatással igyekezzenek a nehézségek és akadályok fölött úrrá lenni. Főadatukat könnyítse meg az államhatalom segítsége. Ha a végső veszedelem fenyeget, alaposan meg kell fontolni, miképpen lehetne a vállalat leállítását elkerülni, vagy a munkásokról egyéb módon gondoskodni. Éppen ilyen súlyos elhatározások előtt kell a vezetőség és a munkásság egymásrautaltságának és keresztény összetartásának a tűzpróbát kiállania.»

Természetesen vezetőségnek és munkásoknak ez a vállvetett munkája és keresztény összetartása csak az osztályharcot kiküszöbölő új társadalmi rendben valósulhat meg, amiről később lesz szó.

III. szempont: A közjó érdeke

«Az általános gazdasági viszonyokhoz, a közjóhoz is alkalmazkodnia kell a munkabérnek. Hogy a közjónak szempontjából mennyire fontos, ha a munkások és tisztviselők a mindennapi élethez szükségesen felül valamit félre is tehetnek és lassankint csekély vagyonhoz juthatnak, azt már föntebb mondtuk. *De nem szabad elfelejteni azt a különösen napjainkban kiválóan nagy jelentőségű szempontot, hogy a dolgozni tudók és akarók munkaalkalomhoz jussanak.* Márpedig ez a szempont szoros kapcsolatban van a munkabér nagyságával. Mert a megfelelő bér növeli a munkáikaimat, míg a túlhajtott bér csökkenti azt. Köztudomású, hogy sokszor éppen a kelleténél alacsonyabb vagy nagyobb bérek a munkanélküliség okozói.

A munkanélküliség pedig szörnyű csapás, különösen, ha hosszabb időig tart és tömegjelenség lesz, amint pápaságunk alatt fájdalmasan tapasztaljuk, A munkásokat a nyomorba és erkölcsi veszedelmekbe döntötte, egész országok jólétét tönkretette s veszélyezteti az egész világ rendjét, nyugalját és békéjét.

Tehát a szociális igazságosság követelménye, hogy a személyes haszonért a közjónak érdekét el ne hanyagoljuk s a munkások bérét se túl magasra ne csigázzuk, se túlságosan le ne szorítsuk. Alapos megfontolással lehetőleg úgy kell szabályozni a munkabéreket, hogy minél többen munkát találjanak és az életfenntartáshoz megfelelő jövedelmet kapjanak».

IV. szempont: A helyes arány amunkabérek és a velük szorosan összefüggő árak közt.

A munkabérek megállapításánál tekintetbe kell venni, hogy abban az időben mekkora a pénz vásárlóereje. Megtörténhetik, hogy egyik esztendőben a magasabb munkabérért kevesebbet lehet venni, mint más esztendőben az alacsonyabbért. Azért emeli ki a Qu. a. is: «Fontos továbbá a helyes arány a munkabérek és a velük szorosan összefüggő árak közt, amelyekért a különböző termékeket venni lehet, így a mező-s gazdasági, ipari s egyéb termékeket».

Egyúttal rámutat a Qu. a. arra is, hogy *az árak helyes arányának megőrzése nemcsak a munkások szempontjából fontos, hanem az egész nemzet szempontjából is.* A helyes arálynak nemcsak a muakabér és az egyes termékek árai között kell fennállania, de meg kell lennie a mezőgazdasági, ipari és egyéb termékek árai között is. Nem szabad

törni azt a haszonleső spekulációt, amely a különböző termelési ágak között olyan eltolódást idéz elő, hogy az egyik a megengedettnél magasabb haszonhoz jut, a másik pedig tönkremegy. Az árak alakulását a felelős tényezőknek nagyon szemmel kell tartamok, mert könnyen veszedelembé kerül az egyes termelési ágak népessége és rajta keresztül maga a közösség is. Azért írja a pápa: «A megfelelő arány megőrzése a különböző gazdasági ágakat egy közös nagy gazdaságú szervezetté olvasztja, amelyben az egyes szervek egymást kölcsönösen kiegészítik és tökéletesítik».

A pápa biztos megjelensű, a művelő- és áldásait élvező kisembereket akar.

A «*Quadragesimo anno*» következő soraiból kiderül, hogy a pápa nemcsak a tisztességes megélhetést követeli a munkás és családja, általában a kisemberek tömegei számára, hanem annál sokkal többet. *Azt akarja, hogy annak a szédületes arányú kultúrfejlődésnek áldásaiban, amelynek a XX. században tanúi vagyunk, ne csak néhány ezer kiváltságos, hanem m egész emberiség részesüljön.* Biztos megjelensű, művelt, boldog családok ezreit akarja falun és városon egyaránt. Azért írja: «S csak így létesül az igazi szociális nemzetgazdasági rendszer, amelyben a nemzet minden tagjának rendelkezésére állanak mindazok a javak, amelyeket természeti kincsek, a termelőeszközök és a gazdasági élet szociális megszervezése nyújtani tudnak. Ezek a javak nem csupán az életfenntartást és a tisztességes szükségleteket fedezték, hanem az embert a magasabb és nemesebb kultúréletre is fölemeljék, amelynek okos kiélése nincs az erkölcsiségnek ártalmára, sőt annak hasznára válik». (V. ö. Szent Tamás; De regimine principium. I. 15. és R. N. n. 27.)

A gazdasági élet reformja nem valósítható meg a társadalmi rend és az állam reformja nélkül.

Már a «Rerum novarum»-ban látjuk, hogy a pápa méreszen túlteszi magát azokon a korlátokon, amelyeket a liberalizmus az államnak szabott s bátran tanítja, hogy «az állam nemcsak jogállam és a érvényes rendnek öre, hanem minden eszközzel oda kell törekednie, hogy a törvényeket és intézményeket teremtsen, amelyek nyomában a köz- és magánjelét fölvirágozzék (R. N. n. 26.) Egyes polgároknak és a családoknak biztosítani kell ugyan a cselekvési szabadságot, de mindig a közjó és mások jogának sérelme nélkül Az államhatalom kötelessége az egész nemzetet és annak egyes tagjait megvédelmezni».

Láttuk, hogy a Qu. a. szerint az állam joga és kötelessége gondoskodni arról, hogy a magántulajdon használatánál a közjó érdekei megóvassanak. Ugyancsak a Qu. a. követeli, hogy: «A kellő korlátok közé Szorítandó szabadversenyt, s még inkább a gazdasági hatalmaskodást vessük alá elszántan az államhatalomnak mindenben, ami az állam illetékességébe vonható.» Az államhatalomnak kellene gondoskodni arról, hogy a gazdasági életből a liberalizmus száműzessék és helyét a Qu. a. elvei nyomán felépülő új gazdasági rend foglalja el. De hogyan várható az államtól, hogy mindezeknek a kívánalmaknak megfeleljen, mikor még maga is a liberalizmus elméletének alapján áll.

Ezért mondja a pápa: «Az intézmények reformjainál elsősorban az államra gondolunk. Nem mintha minden jót az államtól kellene várjunk. Az ok egészen más. Az individualisztikus szellem kibontakozása folytán odáig jutottunk, hogy az egykor virágzó és gazdagom tagolt, a legkülönbébb egyesületek sokaságában kifejlődött társadalmi élet annyira szétesett, úgyszólván teljesen elsorvadt, hogy végül csak az egyének és az állam maradtak magának az államnak igen nagy kárára. Az állam elvesztvén szociális szervezetét, mindazokat a terheket magára vette, amelyeket azelőtt társadalmi alakulatok viseltek s így a terhek és kötelességek iszonyú tömege zúdult reá, amelynek súlya alatt görnyedezik».

Így aztán az elvileg liberális állam a gyakorlati igények nyomása alatt az államszocializmus jellegzetes tüneteit kezdi mutatni egy ön-

célúvá növő es nehézkes mammut bürokráciával a gazdasági hatalmasságoknak csöndes, de el nem titkolható diktatúrája alatt.

«Igaz ugyan,— olvassuk a Qu. a.-ban — amit a történelem is igazol, hogy a viszonyok változtával sok olyan föladatot, amelyeket korábban kisebb közületek végeztek, később már csak nagyobb közületek láthatnak el; mégis mindenkor változatlanul igaz marad a társadalombölcselet kiválóan fontos alapelve, amelyet sem bolygatni, sem kétségbevonni nem szabad: *amit az egyes ember önmaga à Éajai erejével elvégezhet, nem szabad a társadalmi tevékenység körébe ufaini, s hasonlóképpen, amit kisebb és alacsonyabb rangú közületek elintézhetnek, azt nagyobb és magasabb közület jogosan nem vonhatja a maga hatáskörébe,* mert nagy kárral jár és a helyes rendnek teljes fölborítása. Hiszen a társadalmi beavatkozásnak mindig az a természetes célkitűzése, hogy kiegészíteni akarja a társadalmi test egyes tagjait, nem pedig tönkretenni vagy fölszívni.

Az államhatalom tehát engedje át a kisebb közületeknek à csefcélyebb fontosságú ügyeket, amelyek őt amúgy is csak elvonják a lényegesebb kötelességektől. így szabadabb, erősebb és mozgékonyabb lesz azoknak az ügyeknek intézésében, amelyek kizárólag az ő illetékességéhez tartoznak, mert csak ő tudja elintézni irányítással, ellenőrzéssel, hatalommal és kényszerítéssel, amint a körülmények és szükségletek kívánják. Legyenek meggyőződve az államférfiak, hogy minél inkább érvényesül a társadalmi közületek helyes rangfokozata a kiegészítő társadalombölcseleti elvének lelkiismeretes követése által, annál nagyobb a közhatalom tekintélye és hatályossága, annál bolderabb és meglegedettebb az állam.»

„A rendiség helyes följújtása a szociálpolitikai célkitűzés.”

Azt már láttuk, hogy a Qu. a. szerint a gazdaság szabályozását se a szabadverseny, se a legújabban annak szerepét átvevő gazdasági hatalom nem intézheti, hanem arra csak a szociális igazságosság es szociális szeretet képes. Amikor ezt megállapítja, ugyanakkor leszögezi azt is, hogy a liberális államnak ezt a fentvázolt reformját nem bízhatjuk a munkapiacon egymással ellenséggként szembenálló pártokra; illetőleg azok szervezeteire. Sőt, az állam reformját éppen azáltal valósíthatjuk meg, ha a rendi szervezetek felállítással végetvetünk az osztályharcnak.

Amikor a hivatások rendiségéről beszél a pápa, akkor a középkor rendileg tagolt társadalmá lebeg a szemé előtt, de persze nem azt akarja följújtani, hanem egy modern viszonyoknak es igényeknek meg-

felelő rendiség körvonalait vázolja fel. Általános körvonalakat, irány-
eszméket ad, amelyeknek figyelembevételével az egyes nemzetek a ma-
guk sajátos viszonyaik szerint kialakíthatják rendi társadalmukat, ille-
tőleg államformájukat.

A Qu. a. erre vonatkozó részei így hangzanak: «Az államférfiak
és tisztességes polgárok legfőbb célja és törekvése legyen az egymással
szembenálló osztályok harcát megszüntetni, a különböző foglalkozási
ágakat békés együttműködésre bírni.

Tehát a rendiség helyes följújtása a szociálpolitikai célkitűzés
Napjainkig még az erőszak társadalmi rendje uralkodik, amely ingatag
és törékeny, mert ellentétes érdekű és ellenséges, tehát harcra, hábo-
rúra hajlamos osztályokra támaszkodik. Bár a munka, mint Elődünk
a körlevelében mondja, nem hitvány áru (R. N. n. 16.), mert benne
mindig a munkás emberi méltóságát kell tisztelni, s nem lehet a piacon
közönséges adás-vétel tárgya, mégis a mostani viszonyok között a
*munkaerő kereslete és kínálata a munkapiacon az embereket két osztályra,
két harcos táborra osztja*. Ezeknek a piaci pártoknak a viszálykodása
a munkapiacot harctérre változtatja, amelyen a két párt heves küzde-
lemben, viaskodik egymással. Mindenki érzi, hogy *sürgősen kell segíteni,
fiúrt ez az állapot az emberi társadalom legszörnyűbb veszedelme*. Azonban
a hatásos segítségnek elengedhetetlen előfeltétele az ellentétek meg-
szüntetése. *Más megoldás alig lehetséges, mint a társadalmi szervezetben
olyan jól rendezett szerveket, rendiségi alakulatokat teremteni, amelyeknek
az egyesek nem valamelyik munkapiaci párthoz tartozásuk, hanem sajátos
társadalmi hivatásuk — foglalkozásuk — alapján volnának a tagjai.*,
Amint ugyanis az egymáshoz közellakók természetes folyamat útján
községeket alakítottak, úgy az azonos foglalkozásúak, — akár gazda-
sági, akár más a foglalkozásuk — a hivatásuk szerint rendekbe vagy
rendi testületekbe tömörülhetnek. Ez a folyamat is egészen termé-
szetes. Ugyanezért az így létesült önkormányzati testületek a polgári
társadalomnak, ha nem is lényeges alkotóelemei, mindenesetre termé-
szetes folyamányai.

Szent Tamásnak mesteri tanítása szerint (V. ö. Contra gentiles.
III. 71; Summa Theol. I. q. 65, a. 2. i. e.) a rend egység a jól tagolt
sokaságban. Valódi és természetes társadalmi rendhez tehát két alkotó-
elem szükséges: a tagok sokasága és az erős kötelék, amely őket egy-
ségbe fűzi. Már pedig ez az egységbe kötő erő megvan a közös termelő
munkában és a közös szolgálatban, amelyet az azonos hivatásúak soka-
sága végez, akár munkások, akár munkaadók; s megvan a közjében,
vagyis a társadalom közérdekében is, amelyre az összes foglalkozási
ágaknak — mindeniknek a saját tehetsége szerint — együttműködniük
keil. Annál erőteljesebb és hatékonyabb lesz az egység, minél odaadób-
ban igyekeznek az egyesek és a rendek a saját hivatásukat teljesíteni
és benne minél kiválóbbat nyújtani».

Röviden összefoglalva, a pápa abban látja a mai áldatlan harc orvosságát, hogy az egy foglalkozási ágba tartozók valamennyien együttvéve: munkaadók, szellemi és fizikai munkások rendi, vagy foglalkozási testületbe tömörüljenek és mint *önkormányzati testület rendjüknek* gazdasági, szociális problémáit és általában a rend kebelén belül felmerülő ügyüket maguk intézzék. *Az állam csak azokba a kérdésekbe nyúlna bele, amelyek meghaladják az egyes rendi testületek képességeit, vagy általános nemzeti érdekűek.* Igaz, így kevesebb ügyet intézne az állam, de ennek a kevés nagyfontosságú ügynek intézéséért elegendő ideje és módja maradna.

A részletekre vonatkozóan a Qu. a. a következőket mondja: «Világos, hogy az ilyen testületekben a legerősebb hangsúly az egész foglalkozási ág közös ügyein lesz. Már pedig egyik legfontosabb közös ügyük az egyes ágaknak, hogy a különböző hivatások minél gyümölcsözőbben szolgálják az egész népnek a javát.

Ha olyan kérdések vetődnek föl, amelyekben a munkaadóknak és a munkásoknak különleges érdekei sérelmei szorulnak védelemre vagy orvoslásra, az egyes felek elkülönülten is tanácskozhatnak vagy határozhatnak.

A további részletekre vonatkozóan a Qu. a. nem ad utasításokat, csak általánosan ennyit jegyez meg: «Alig kell külön említenünk, hogy amit XIII. Leó az államformáról mond, bizonyos értelemben a foglalkozási rendekre vagy testületekre is alkalmazható, tudniillik, hogy az emberek szabadon választhatják az államformát, csak az igazságosság és a közjó érdekei legyenek megőve. (Immortale Dei körlevél 1885. ncv. 1.)»

A «Quadragesimo anno» félreértések elkerülése végett megemlíti, hogy ugyanakkor a foglalkozásnak űzői a rendi testületeken kívül a foglalkozásukkal valamiképpen összefüggő, vagy annak korlátain túlmenő célok elérésére szabad egyesüléseket is alkothattak.

Hogy a pápa a rendi testületeknek milyen fontosságot tulajdonít az állam reformja és a társadalmi béke megeremtése terén, az már ki-, tetszik abból a kijelentéséből, hogy: «Más megoldás alig lehetséges». De kitűnik a következő felhívásból is: «A már most fennálló és üdvösen működő szabad egyesületek a keresztény társadalomtan szellemében minden erejükkel igyekezzenek az utat egyengetni a magasabbrendű foglalkozási testületekhez, vagyis a hivatások rendiségéhez, amiről főntebb említést tettünk».

Ha pedig sikerül a rendi testületeket megvalósítani, «az államhatalom tartsa kötelességének az új szociális rendet védeni és érvényesüléshez segíteni, amit majd könnyebben is tehet, ha kiadja a kezéből azt az ügykört, amely, mint főntebb kifejtettük, nem az a sajátos feladata».

A fasiszta korporációs rendszer „Quadragesimo anno” tükrében.

Felületes emberek, akik ítéletet mondanak, mielőtt a dolgokat alaposan megvizsgálták volna, a «Quadragesimo anno» új társadalmi rendjét egyszerűen azonosítják az utóbbi időben több helyen életbe léptetett korporációs rendszerrel és mivel ezt diktatúrák valósították meg és tartják fenn, a rendi állam szorgalmazóit is diktatórikus hajlamokkal gyanúsítják.

Az eddig előadottakból világosan látszik, hogy *az ilyen gyanúsítás vagy tájékozatlanság, vagy rosszakarat szüleménye*. A diktatúra a centrális, központi hatalom parancsuralma, ezzel szemben a Qu. a. erősen kiemeli a rendi testületek önkormányzatát. Azonkívül a rendiség intézményének bevezetése a Qu. a. szellemében nem diktatórikus módon, hanem parfamentáris úton, tehát a nemzet akaratából történik. Azt is fölösleges bizonyítani, hogy a rendi testületeket bele lehet építeni, mint új fejlődési fokot az alkotmányba anélkül, hogy azzal megsértenünk.

Hogy mennyire így áll a helyzet, az legjobban kitűnik a Qu. a.-nak a fasizmus korporációs rendszeréről nyilvánított véleményében. «Újabb időben — mondja a körlevél — igen érdekes kísérlet történt a szakszervezetek és foglalkozási rendek megszervezése terén. Körlevelünk tárgyatál fogva nem tekinthetünk el annak némi jellemzésétől és méltatásától.

Az állam a szakszervezetet felruházza jogi személyiséggel és bizonyos monopóliumot biztosít neki, mert egyedül az így följogosított szakszervezet képviselheti a munkaadókat, illetve a munkásokat, köthet munkaszerveződéseket és egyezményeket. A belépés a szakszervezetbe mindenkinek szabad joga. S csakis abban az értelemben nevezhető a szakszervezet szabad egyesülésnek. Már a szakszervezeti díj és más egyéb anyagi járulékok kötelezők ugyanazon foglalkozási ágon belül mindenkire, úgy a munkaadóra, mint a munkavállalóra s a jogilag elismert szakszervezet által megállapított munkaszerveződések is mindenkire egyaránt kötelezők. Hivatalosan persze kijelentik, hogy az elismert szakszervezet mellett ugyanazon foglalkozási ágon más szabad egyesülések is fennállhatnak.

A rendi testületek ugyanannak a szakmának vagy foglalkozásnak munkaadó- és munkásszervezeti képviselőiből tevődnek össze. Ezek mint valóságos és sajátos állami szervek vagy intézmények a szakszervezetek fölött állnak s közös ügyeikben egyeztetnek, határoznak.

A munka leállítása (sztrájk, kizárás) tilos. Ha a felek megegyezni nem tudnak, a hatóság dönt.

Már első tekintetre is nyilvánvalók — állapítja meg a Qu. a. — a röviden leírt rendszernek nagy előnyei: az osztályok békés együtt-

működése; a szocialista szervezetek és törekvések megghiúsítása, sajátos hatóság mint *szabályozó tekintély*. Azonban, hogy ilyen nagyfontosságú ügyben mulasztást ne kövessünk el, következetesen maradjunk a már kifejtett alapelvekben és azokban is, amelyeket a továbbiak folyamán tárgyalunk, meg kell vallanunk, hogy tudomásunk van sokaké nak ama aggodalmáról, hogy az állam itt túlságosan rá lép a szabadi magán tevékenység terére s nem elégszik meg a szükséges és elégséges segítség nyújtásával, azután ez a szakszervezeti és testületi új szervezet bonyolult igazgatást igényel és túlélénk politikai szint mutat. Minden nagy előnye mellett könnyen inkább politikai pártcélok szolgálatára alkalmas, mint a nagyobb társadalmi jólét megteremtésére.»

A „Quadragesimo anno” nemzetközi gazdasági együttműködési sürget.

Az egész világot nyomorgató gazdasági válság okai között nem utolsó helyet foglal el az az állandóan növekvő gazdasági háború, amelyet az egyes nemzetek immár két évtizede folytatnak egymás ellen. A lezárt vámsorompók, a túlzott önellátásra való törekvés megbénítják a gazdasági élet nemzetközi vérkeringését. A pápa látja ennek a gazdasági háborúnak káros kihatásait és azért figyelmezteti a világi felelős tényezőit, hogy a Qu. a. elveinek a gazdasági és társadalmi életbe, való átültetése csak akkor hozhat megfelelő eredményt, ha az egyes országok keretein belül megvalósított gazdasági és társadalmi bjjéfcété megkoronázzuk a nemzetközi békével. «Kívánatos volna, — ezek a «Quadragesimo anno» szavai — hogy az egyes nemzetek felismerve a kölcsönös gazdasági függést és egymásra utaltságot, közös eszme^ cserékkel nemzetközi szövetségeket és intézményeket létesítsenek a gazdasági együttműködés szabályozása végett.»

Az Actio Catholica szerepe az új gazdasági és társadalmi rend kialakításában.

Az elmondottak alapján világosan áll előttünk, hogy a pápa pontosan ismeri a liberális gazdasági és társadalmi rend, valamint az ennek ellenhatásaként fellépő szociáldemokrácia és kommunizmus által okozott anyagi és lelki nyomorúságát a világnak. Arról is meggyőződöttünk, hogy a Qu. a. nemcsak a bajokat állapítja meg, hanem a segítség lehetőségének irányvonalait is megrajzolja.

Enné! tovább az Anyaszentegyház nem mehet. *A részletek kidolgozása és a gyakorlati megvalósítás már nem az ő feladatkörébe tartozik.* Ugyanez áll az Anyaszentegyház hatalmas, modern mozgalmáról, az Actio Catholicáról is. A Qu. a. ezt nyíltan meg is mondja: «Szent meggyőződésünk szerint — olvassuk a körlevélben — a nagy végső célnak tényleges és tartós eléréséhez mindenekelőtt és leginkább az Isten áldása és azután az összes jó emberek közös együttműködése szükséges. Azután az előbbiekből következtetve rendületlenül hisszük, hogy az új társadalmi rendhez annál biztosabban jutunk el, minél többen állítják az ő technikai, szakmabeli és társadalmi tudásukat a cél szolgálatába, sőt ami még fontosabb, minél inkább hozzásegítenek a katolikus elvek és azok érvényesülése az életben — *nem egyenesen a Katolikus Akció részéről várjuk ezt, amelynek tilos a szakszervezeti és politikai tevékenység,* hanem azoktól a fiainktól, akiket a Katolikus Akció a helyes elvek szellemében megnevelt az apostoli munkára — mindenkor az Egyház vezetése és tanító tekintélye mellett. Annak az Egyháznak az oldalán, amely a szóbanforgó munkatéren sem tagadhatja meg és nem hanyagolhatja el Istentől reábízott hivatását, az örökös és tanítás kötelességét, mint általában mindenütt, ahol erkölcsi kérdések tárgyaitnak».

Ezt nem lehet félreérteni. A Qu. a. tanításának gyakorlati megvalósítása, életbevaló átültetése az Actio Catholica által a helyes elvek szellemében apostolokká nevelt hívek feladata. *Az Actio Catholica hiva-*

tása tehát apostolokat nevelni a *Qu. a.* tanításának megvalósítására. *Apostolokat a társadalom minden rétegéből, akik egyrészt segítenek visszavezetni az embereket Krisztushoz, másrészt pedig a Qu. a. szociális elveit beleviszik a közvéleménybe és a gyakorlati életbe.* Szociális közvéleményt teremteni, felrázni a lelkiismereteket és így előkészíteni a talajt az egyes tanítások gyakorlati megvalósítása számára. Természetesen ez a megállapítás nem zárja ki a katolikus karitázmunkát, amelyet az Anyaszentegyház mindig végzett, ma pedig még erőteljesebben, még inegr szervezettebben, még nagyobb *szeretettel* akarja végezni.

A legelső és legszükségesebb gyógyszer: az erkölcsi megújulás.

«Amit a társadalmi rend megújításáról és tökéletesedéséről mondtunk, — olvassuk a körlevélben — semmiképpen sem valósítható meg az erkölcsi megújulás nélkül.» Sőt «a legelső és legszükségesebb gyógyszer» éppen az erkölcsi megújulás. Ezt nem győzi eleget hangoztatni a pápa. Másik helyen majdnem szórói-szóra ismétli meg: «Mélyebb, áthatóbb tekintettel észrevesszük, hogy a társadalom ferrön óhajtoí megújulását egy benső lelki megújulásnak kell megelőznie a keresztény szellemben, amelyet a gazdasági téren olyan nagyon sokan megtagadta. Másrészt minden igyekezetünk hiábavaló lesz s az épületet nem kik sziklára, hanem futóhomokra építjük». (Máté 7, 24 stb.) Új világot. jobb világot csak megújult, megjavult emberekkel lehet teremteni. Persze ez roppant nehéz feladat, mert: «Ma — mint már annyiszor *ú* Egyház története folyamán — egy világ áll Velünk szemben, amely nagyrészt a pogányságba süllyedt vissza». «Azért mindent meg kell kísérelni, hogy az emberi társadalomtól a szörnyű veszedelmet elhárítsuk. Erre irányuljon minden munka, minden iparkodás és a szüntelen; imádság az Istenhez.» Mert «*Isten segítségével az emberiség sorsa a kezünkben van. Az Actio Catholica tagjait: papokat és világi apostolokat egyaránt hassa át ennek a történelmi jelentőségű küldetésnek a felemelő érzése.* «Jól tudjuk — mondja a pápa —, hogy nehéz feladatra kell vállalkozniuk, úgy a felsőbb mint az alsóbb osztályoknál rengeteg akadályt és ellenállást legyőzniök. Ne csüggedjenek, mert *keresztényi dolog odaállni, ahol a leghevesebb a harc.* Kemény küzdelem azok osztályrésze, akik mint Krisztus bátor katonái (II. Tim. 2, 3.) az ő legközvetlenebb testérségét alkotják.»

Bízató jelek.

«Sokszor könnyebb a siker — állapítja meg a körlevél —, mint első tekintetre gondoltuk volna. Még a legmélyebbre süllyedt ember szívében is ott szunnyadoznak a csodálatos lelki vágyak, mint pislogó parázs a hamu alatt; annál inkább azoknak a sokaknak szívében, akik inkább tudatlanságból, vagy a szerencsétlen külső körülmények miatt tévedtek el. *Sokat ígérő előjelei a társadalmi megújulásnak a munkásszervezetek.* Nagy örömmel látjuk soraikban a mozgékony *ifjúmunkások* tekintélyes csoportjait, akik készségesen hajlanak az isteni kegyelem befogadására és csodálatos buzgósággal igyekeznek szaktársaikat Krisztusnak megnyerni. Nem kisebb elismerést érdemelnek *a munkásegyesületek vezetői*, akik saját érdeküket félretéve, egyedül a tagok javát viselik szívében, azok jogos követeléseit az egész foglalkozási ág boldogulásával találékonyan összhangba hozzák és egyszerűen mind a kettőt szolgálni igyekeznek, amellet rendkívül fontos munkakörükben sem ártárgyi nehézségtől, sem a személyeskedő gyanúsítástól nem félnek. Azokban a körökben is — ad kifejezést örömeinek a Szentatya —, amelyeknek a magasabb műveltség és a nagyon befolyásos állások; biztosít a társadalomban, *különösen az ifjúság* komolyan foglalkozik a társadalmi élet kérdésével s így feljogosít a reményre, hogy később teljes elszántsággal a társadalmi megújulás szolgálatának szenteli magát.»

„Maguk a korviszonyok jelölik meg a helyes utat, amelyen járnunk kell.”

Hogy a pápa mennyire ismeri a modern életet, ez a kijelentése és az ehhez fűzött magyarázata bizonyítja a legbeszédesebben. Nem titok előtte, hogy «az ellenfelek tervszerűen válogatják és iskolázzák rajongó híveiket, hogy téves tanaikat az emberi társadalom minden rétegében és a világ minden részében napról napra szélesebben elterjesszék». Ismeri propagandaeszközeiket, módszereiket is. Ezeknek megfelelően szabja meg az Actio Catholica taktikáját.

«Hogy egész társadalmi osztályokat a Krisztustól elpártolás után Krisztushoz visszavezessünk, azok soraiból kiválasztott és jól képzett segítőkre van szükség, akik társaik gondolatvilágát és törekvéseit jól ismerik és a testvéri szeretet szelíd erejével szívékhöz férni tudnak. Az első és közvetlen apostolok a munkásság közt munkások legyenek; az iparos- és kereskedővilág apostolai is ebből a világból nőjjenek ki.»

«Ilyen laikus munkás- és munkaadóapostolok föl kutatása, kiválasztása, alkalmas kiművelése és megnevelése — mondja a pápa a püspököknek — elsősorban a Ti feladatok — Tisztelendő testvérek — és papjaitoké. Bizony igen nehéz munkaterület jelentkezik itt a papok szániára. Azért a papnövendékek alapos társadalomtudományi képzésben kellően felkészüljenek rá. Akiket különösen erre a munkaterületre szántok, jól fejlődött jogérzetet és férfias bátorságot tanúsítsanak, hogy a jogtalan igényeknek és igazságtalan törekvéseknek kellő határozottsággal ellenálljanak, okosságban és mérsékletben kitűnjenek, hogy úgy az egyik, mint a másik rész felé a túlzások veszélye ellen védve legyenek, különösen pedig a krisztusi szeretet töltse el és hassa át őket teljesen, mert egyedül a szeretetnek van meg az az adománya, hogy ellenállhatatlan, bár szelíd hatalommal az igazságosság és a méltányosság törvényéhez hajlítsa az emberi szíveket és lelkeket. íme az út, amelyen járni kell. A múltnak gazdag tapasztalata már kipróbálta. Bizalommal és elszántan kell megindulni rajta.

Az ilyen magasztos föladataira kiválasztott fiainkat az Úrban esdve kérjük, törekedjenek egész lélekkel a rájuk bízottakat laikus apostolokká kiképezni. Kiválóan papi és apostoli működésükben alkalmazzák a keresztény nevelőművészet minden erejét az ifjúság oktatásában; katolikus egyesületek alapítása, tanfolyamok rendezése által igyekezzenek a hit elveivel összhangban a tudást elmélyíteni. Különösen értékeljék és a gondjaikra bízottak épülésére gyakran használják az egyének és a társadalom erkölcsi megújítására fölötté alkalmas eszközt, amelyet Mens Nostra körlevelünkben ajánlottunk... *a lelkigyakorlatokat.* Idézett körlevelünkben a lelkigyakorlatokat nemcsak általában ajánlottuk a világiaknak, hanem különösen is kiemeltük a munkás lelkigyakorlatokat s az ilyenek tartását szorgalmaztuk. A lelkigyakorlatok iskolája nemcsak kitűnő keresztényeket nevel, hanem valóságos apostolokat minden élethivatás számára és megtölti őket azzal a tüzzel, amely Jézus szívében lángol. Ebből az iskolából, mint az apostolok az utolsó vacsora terméből, hitben erős, az üldözéseket lebírhatatlan állhatatossággal álló, a Krisztus országának elterjesztésében fáradhatatlanul buzgó katolikusok kerülnek ki.»

Az Actio Catholica szerepe tehát, hogy egy lelkes apostol-gárdával visszahódítsa a társadalom minden rétegét Krisztus számára. A hitükben megerősödött, erkölcsükben tiszta, a «Quadragesimo anno» szociális tanításával átitatott katolikus hívek kötelessége, hogy a Szentatya szándékait a gazdasági és társadalmi életben megvalósítsák.

A pápa örömmel látja a „Rerum novarum” nyomán virágzásnak indult katolikus társadalomtudomány és a gyakorlati szociális egyesületek és intézmények munkáját.

Abból, hogy az Actio Catholicának tilos a szakszervezeti és politikai tevékenység, helytelen lenne arra következtetni, hogy a Szentatyát elítéli a politikát és szakszervezeti munkát. Egyáltalában nem. Hanem ezt a «Quadragesimo anno» irányelvei szerint folytatandó szakszervezeti munkát és politikát azoktól a hívektől várja, «akiket a Katolikus Akció a helyes elvek szellemében megnevelt».

A «Quadragesimo anno» a «Rerum novarum» méltatásában örömmel veszi tudomásul, hogy XIII. Leó körlevele nyomán: «az Egyház Vezetése és irányítása mellett sok egyházi és világi tudós kiváló szorgalommal fejlesztette a társadalomtudományt és a gazdaságtant, figyelemmel a mi korunk viszonyaira. Az a törekvés vezette őket, hogy az Egyház örök és változhatatlan tanát az újabb szükségletekre alkalmazzák. Így a Leó-féle körlevél útmutatása és szorgalmazása alatt kialakult a valódi katolikus társadalomtudomány. Válogatott tudósok fejlesztik és bővítik napenként fáradhatatlan szorgalommal. Ezeket az Egyház munkatársainak neveztük. S ők az igazságot nem a tudományosság homályában rejtegetik, hanem a napvilágra hozzák, mint a katolikus egyetemeken, főiskolákon és papnöveldeknél rendszeresített igen hatásos szociális iskolák; a gyakran és örvendetes eredményekkel rendezett szociális gyűlések, vagy hetek, a társadalomtudományos körök; végül a mindenféle megjelent korszerű és józan szociális kiadványok bizonyítják».

Ugyanilyen örömmel emlékezik meg XI. Pius a «Rerum novarum» nyomán megalakult, gyakorlati célt szolgáló szociális egyesületek és szervezetek munkájáról. «Mialatt a tudományos munka nyomán a Leó-féle igazságok az emberek elméjébe hatoltak, a gyakorlati megvalósulásra is sor került. Tevékeny jóindulattal leginkább arra irányult a gondos munka, hogy az emberiségnek az az osztálya fölemelkedjék, amely a legújabb gazdasági fejlődés folyamán számban ugyan nagyon megnövekedett, de a társadalomban méltó helyét és a rangsorolását el nem nyerte s azért kellő megbecsüléshez és értékeléshez nem jutott, tudniillik a munkások osztálya. A lelkipásztori munkával terhelt világi és szerzetespapság fáradhatatlan szorgalommal fogott a munkások megneveléséhez, mégpedig kiváló lelki haszonnal. A munkásoknak keresz-

tény szellemmel átítatását célzó *ernyedetlen* tevékenység azzal az eredménnyel is járt, hogy a munkások saját értékük öntudatára ébredtek, világosan felismerték jogaikat és kötelességeiket, a törvényes boldogulás módjait s így másoknak alkalmas vezetői lettek.

Azután már a magasabb életszint hatásosabb biztosítása következett. Nemcsak a jóléti és jótékonyossági intézmények szaporodtak a pápa buzdítása nyomán. Hanem napról-napra új és népes egyesületek jöttek létre az Egyház tanácsára és többnyire papok kezdeményezésére, amelyekben munkások, iparosok, földművesek és mindennemű alkalmazottak kölcsönös megsegítésre szövetkeztek.»

XIII. Leónak az egyesületek alapítására vonatkozó gondolatait és tanácsait «a különféle országok sajátos viszonyai szerint különféle utakon igyekeztek érvényesíteni. Egyes helyeken a pápa által megjelölt összes célokat egy és ugyanaz a szervezet vállalta, másutt a helyi viszonyok hatása vagy kényszere alatt fölosztották a munkát s külön szervezetek alakultak a munkásérdekek védelmére a munkapiacra, mások a gazdasági önsegélyezés feladatát *vállalták*, ismét mások a vallás erkölcsi nevelés és a vele összefüggő célok területén mozogtak.

Az utóbbi utat ott választották, ahol az országos törvények, sajátos gazdasági tényezők, a mai társadalomban sajnos tapasztalható s fölülte káros véleménykülönbségek és széthúzások, vagy a fölforgató elemek támadásával szemben az egységes erővel védekezés szükségessége tisztán katolikus munkásszervezetek alapítását megakadályozták. *Ilyen körülmények között a katolikus munkások kénytelenek a semleges szakszervezetekhez csatlakozni, amit természetesen akkor tehetnek, ha a vegyes szervezet a jog és az igazságosság elveit vallja és katolikus tagjainak teljes lelkiismereti szabadságot biztosít és nekik az Egyház utasításainak követését megengedi. A püspökök illetékesek a katolikusoknak csatlakozását ilyen egyesületekhez megengedni, ha a viszonyok mérlegelése alapján a vegyes egyesületek szükségességét és vallási szempontból veszélytelenségét fölismerik. Természetesen szem előtt kell tartani ok azokat az alapelveket és biztosítókat, amelyeket siéntemlékü elődünk, X. Pius pápa megállapított. (Singulari quadam körlevél, 1912 szept. 24.) Egyik legelső és legfontosabb előfeltétel, hogy az ilyen szakszervezetek mellett katolikus munkásegysületek létesüljenek, amelyek tagjaikat kellő vallás erkölcsi szellemmel eltöltik és arra képesítik, hogy a gazdasági szervezetbe belevigyék a jó szellemet, amely annak egész tevékenységét irányítja. Így az egyesületek jótékony hatása a tagokon túl is érvényesülni fog.*

Az elmondottakból világosan kitűnik, hogy a «*Quadragesimo anno*» helyesli a munkásság keresztény szellemű gazdasági önvédelmi szervezeteit, örömmel látja munkájuk eredményeit. Amikor tehát a magyar *Actio Catholica*, amelynek a «*Quadragesimo anno*» utasítása szerint szintén tilos a szakszervezeti és politikai tevékenység, egyházközségi munkáscsoportokat állít fel, az nem irányul a keresztényirányú szakszervezetek és politikai pártok ellen, hanem csak azt a célt szolgálja, hogy a munkáságnak katolikus valláserkölcsei, kulturális és szociális nevelési adjon. Ezek az így megnevelt munkások később nagy értékei lesznek a keresztény szakszervezeteknek és politikai pártoknak.

Hasonlóképpen jóleső érzéssel sorolja fel a *Qu. a.*, hogy *XIII. Leó* az egyesülési jogot olyan világosan megalapozta és olyan határozottan megvédelmezte, hogy a munkásokon kívül más társadalmi osztályok egyesületeinek kiépítésére is alkalmat adott. A körlevélnek nem kis része van abban, hogy a földművesek és a középosztálynak közt is virágzásnak indultak és folyton szaporodnak a hasznos egyesületek és különféle szövetkezetek, amelyekben: a gazdasági érdekek mellett a lelki műveltséget is ápolják».

Annyira ismeri és értékeli *XI. Pius* pápa ezeknek a szervezeteknek és szövetkezeteknek munkásságát, hogy *fájdalommal veszi tudomásul a munkaadói és vállalkozói szövetségek hiányát*, amelyek szintén szerepelnek *XIII. Leó* kívánságai között. Tárgyilagosan megjegyzi ugyan, hogy «azt nem annyira a jószándék hiányának, mint inkább a sajátos tárgyi nehézségeknek kell tulajdonítani, amelyeket «merünk és kellően méltányolunk». De rögtön hozzáteszi: «Mégis! reméljük, hogy az akadályok a jövőben legyőzhetőek lesznek. Addig is nagy örömmel üdvözljük e téren a sokatígérő és szerencsés kazde«fényezéseket, amelyektől még bőséges áldást várunk».

A *Qu. a.* tehát és a körlevél szándékainak megfelelően az *Actio pathoica* nem vonja kétségbe, sőt határozottan elismeri a «*Rerum fitovarum*» szellemében alakult és működő különféle elméleti és gyakorlati célkitűzésű szociális szervezetek, egyesületek, körök, szövetkezetek létjogosultságát. *Eddigi működési körüket azonban kibővíti egy újabb feladattal.* Ez az új feladat pedig *XI. Pius* pápa saját szavai szerint a következő: «A már most fennálló és üdvösen működő szabad egyesületek a keresztény társadalomtan szellemében minden erejükkel igyekezzenek az utat egyengetni a magasabbrendű foglalkozási terület tekhez, vagyis a hivatások rendiségéhez, amiről föntebb már említést tettünk».

Egyesült erővel az egységes frontban felvonuló ellenségekkel szemben.

A körlevél végén XI. Pius apostoli áldását küldi a papságnak: «a gondjainkra bízott nagy katolikus család minden egyes tagjának, szívünk különös szeretetével a munkásoknak és a kezeik munkájával fáradozóknak, akiket az isteni Gondviselés különös gondunkba ajánlja a keresztyén munkaadóknak és vállalkozóknak».

Mielőtt azonban befejezné mondanivalóját, felhívja valamennyi hívó figyelmét arra a tényre, hogy az Egyház ellenségei nemcsak «tervszerűen válogatják és iskolázzák rajongó híveiket», hanem «amikor az Egyház ellen rohamot vezetnek, akkor a legádázabb belső harcai kat is beszüntetik s egységes frontban egyesült erővel törnek céljuk felé».

Tanuljunk tőlük!

«Tagadhatatlan tény — ismeri el a körlevél — hogy a katolikusok buzgó köztevékenysége úgy a társadalmi és gazdaság, mint az iskolai és vallásos téren óriási eredményeket tud elérni. Sajnos, a csodálatos és emyedetlen tevékenység nem mindig hozza meg a kellő eredményt? mert *az erők túlságosan szétforgácsoltak*. Egyesüljenek az összes jóakarató emberek, akik az Egyház pásztorainak vezetése alatt Krisztus jó és békés harcát harcolni készek. Az Egyház irányítása és útmutatása mellett dolgozzanak valamennyien az emberi társadalom keresztyén megújításán, amelyet XIII. Leó «Rerum novarum» kezdetű halhatatlan; körlevelével megindított. Kiki tegye meg a magát a saját tehetségei ereje és életviszonyai szerint, nem a maga, hanem Jézus Krisztus dolgával törődven. (Fil. 2, 21.) Ne ragaszkodják mindenáron a saját véleményéhez, sőt a maga, esetleg jobb nézetét is áldozza föl, ha a közjó magasabb érdeke ezt az áldozatot megkívánja, hogy mindenben és mindenkifölött Krisztus uralkodjék, Krisztus kormányozzon, kinek «tisztelet, dicsőség és hatalom örökkön-örökké!» (Titk. J. 7, 5, 13.)